

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Võrdleva õigusteaduse õppetool

Eini Rõss

**KLASSIKALISTE ÕIGUSE TÕLGENDUSMEETODITE KASUTAMISEST EESTI
VABARIIGI RIIGIKOHTU PRAKTIKAS**

Magistritöö

Juhendaja prof R. Narits

Tartu
2014

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Õiguse tõlgendamine	6
1.1. Õiguse tõlgendamise olemusest	6
1.2. Klassikaliste õiguse tõlgendusmeetodite kujunemise põhjustest	8
1.3. Õiguse tõlgendusmeetodid	11
1.3.1. Fr. C. von Savigny tõlgendusargumentide kataloog	12
1.3.2. Aulis Aarnio tõlgendusmeetodite käsitlus	13
1.3.3. Robert Alexy tõlgendusmeetodite käsitlus	13
1.3.4. Lingvistiline tõlgendamine.....	15
1.3.5. Süstemaatilis-loogiline tõlgendamine.....	17
1.3.6. Ajalooline tõlgendamine	18
1.3.7. Objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine	20
2. Klassikaliste õiguse tõlgendusmeetodite kasutamine Eesti Vabariigi Riigikohtu	
praktikas.....	22
2.1. Lingvistiline tõlgendamine.....	23
Kaasus 1: RKKKo 3-1-1-50-13.....	23
Kaasus 2: RKHKm 3-3-1-51-13.....	24
2.2. Süstemaatilis-loogiline tõlgendamine.....	26
Kaasus 1: RKKKm 3-1-1-18-13.....	26
Kaasus 2: RKKKo 3-1-1-38-12.....	27
Kaasus 3: RKKKm 3-1-1-67-13.....	28
2.3. Ajalooline tõlgendamine	30
Kaasus 1: RKPJKo 3-4-1-59-13	30
Kaasus 2: RKKKm 3-1-1-1-12.....	32
Kaasus 3: RKKKm 3-1-1-9-12.....	33
2.4. Objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine	35
Kaasus 1: RKTko 3-2-1-119-13	35
Kaasus 2: RKHKm 3-3-1-50-13.....	37
Kaasus 3: RKÜKm 3-1-2-3-12.....	38
2.5. Erinevate tõlgendusmeetodite koos kasutamine.....	39
2.5.1. Lingvistiline ja süstemaatilis-loogiline tõlgendamine.....	39
Kaasus 1: RKHKm 3-3-1-69-12.....	39

Kaasus 2: RKPJKo 3-4-1-45-13	40
Kaasus 3: RKKKo 3-1-1-98-13	41
2.5.2. Lingvistiline ja objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine	45
Kaasus 1: RKTko 3-2-1-60-11	45
Kaasus 2: RKTko 3-2-1-75-11	46
2.5.3. Süstemaatilis-loogiline ja ajalooline tõlgendamine.....	48
Kaasus: RKHKo 3-3-1-3-12.....	48
2.5.4. Lingvistiline, süstemaatilis-loogiline ja ajalooline tõlgendamine.....	51
Kaasus 1: RKPJKo 3-4-1-19-10	51
Kaasus 2: RKKKo 3-1-1-23-12.....	55
2.5.5. Lingvistiline, süstemaatilis-loogiline, ajalooline ja objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine	59
Kaasus 1: RKKKo 3-1-1-29-12.....	59
Kaasus 2: RKHKo 3-3-1-39-10.....	61
Kokkuvõte	66
The use of classical methods of law interpretation in the Supreme Court of Estonia	69
Kasutatud kirjandus	72
Kasutatud normatiivaktid	74
Kasutatud kohtupraktika	76

Sissejuhatus

Magistritöös on käsitletud klassikalisi õiguse tõlgendusmeetodeid ning nende kasutamist Eesti Vabariigi Riigikohtu praktikas. Teema valik tulenes õiguse tõlgendamise tähtsusest õiguse rakendamisel ning asjaolust, et magistritöö kirjutaja on varasemalt klassikalise tõlgendusmeetodi kohta uurimistöö kirjutanud. Kui eelnevalt oli uurimise objektiks ainult objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine, siis käesolev töö hõlmab kõiki klassikalisi õiguse tõlgendusmeetodeid: lingvistilist, süstemaatilist-loogilist, ajaloolist ja objektiiv-teleoloogilist.

Iga tõlgendamine on millestki arusaamine, millegi mõtestamine.¹ Tõlgendamine on inimtunnetuse vältimatu osa ega ole ainuomane õigustegevusele. Igaüks, kes soovib mõista meid ümbritsevaid asju, nähtusi ja protsesse ning peab nende suhtes otsustama, peab neid paratamatult ka seletama ehk tõlgendama. Seega on tõlgendamine üldine inimtunnetuse probleem, millel on igas konkreetses eluvaldkonnas oma spetsiifika.²

Ka õiguse tõlgendamisel on oma spetsiifika. Madis Ernits on öelnud, et tõlgendamine kui juriidiline meetod on sillaks normiteksti ja praktika vahel. Et sild kannaks, peab see olema piisavalt tugev, et sillalt vette ei libiseks, peab see olema piisavalt lai.³

Sageli võib esile kerkida olukord, mil pole üheselt mõistetav, mis on õigusnormi tegelik eesmärk või olemus ning milline peaks olema sellest tulenev lahendus. Sealjuures aitabki õiguse tõlgendamine selle kindlaks teha. Õiguse tõlgendamine aitab õigusnormi erinevates olukordades rakendada kooskõlas normi tegeliku mõtte ning olemusega. Õigus nagu ka kõik muu on ajas muutuv nähtus. Sellest tulenevalt on õiguse tõlgendamise vajadus püsiv. Muutub õigus ning muutuvad ka õiguse rakendajad. See tingib vajaduse üha enam ja uuesti õigust tõlgendada.

Magistritöö eesmärgiks on selgeks teha, kuidas on klassikalisi õiguse tõlgendusmeetodeid kasutatud Eesti Vabariigi Riigikohtu praktikas. Riigikohtul on igakordselt võimalus valida, millist tõlgendusmeetodit ning kuidas kasutada. Käesolevas töös on otsitud vastust küsimustele:

¹ M. Ernits. Tõlgendamisest Riigikohtu praktikas. – *Juridica*, 2010, nr 9, lk 666.

² R. Maruste. *Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja –vabaduste kaitse*. Tallinn: Juura, 2004, lk 126.

³ M. Ernits 2010, lk 668.

- 1) Milliseid klassikalisi õiguse tõlgendusmeetodeid on Riigikohus oma praktikas kasutanud?
- 2) Kas Riigikohus on õiguse tõlgendamiseks valinud asjakohase klassikalise õiguse tõlgendusmeetodi ning kas on kasutanud seda adekvaatselt?

Magistritöös on selgitatud ka õiguse tõlgendamise olemust ja erinevaid õiguse tõlgendusmeetodeid. Samuti klassikalisi õiguse tõlgendusmeetodeid ning nende kujunemise põhjuseid, et luua töö lugejale terviklikum pilt õiguse tõlgendamisest ning klassikalistest õiguse tõlgendusmeetoditest.

Magistritöö sisaldab kohtupraktika empiirilist analüüsi, mis tugineb teoreetilisel õiguskirjanduse käsitlusel. Sellest tulenevalt on magistritöö jaotatud kaheks peatükiks. Magistritöö tegemisel on kasutatud õigusala kirjandust, Eesti Vabariigi seaduseid, rahvusvahelisi konventsioone, õigusaktide seletuskirju ning Eesti Vabariigi Riigikohtu halduskolleegiumi, kriminaalkolleegiumi, põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi, tsiviilkolleegiumi ning üldkogu kohtuotsuseid ja -määrusi.

Nagu eelnevalt öeldud, siis magistritöö jaguneb kaheks peatükiks. Töö esimeses peatükis avatakse õiguse tõlgendamise teoreetiline käsitlus. Esimene peatükk jaguneb omakorda kolmeks alapeatükiks. Käsitletakse õiguse tõlgendamise olemust, klassikaliste õiguse tõlgendusmeetodite kujunemise põhjuseid ning tuuakse välja õiguse tõlgendusmeetodid. Õiguse tõlgendusmeetodite juures analüüsitakse Friedrich Carl von Savigny tõlgendusargumentide kataloogi, Aulis Aarnio tõlgendusmeetodite käsitlust ning Robert Alexy tõlgendusmeetodite käsitlust. Samuti avatakse klassikalised õiguse tõlgendusmeetodid eraldi alapeatükkides.

Teises peatükis käsitletakse klassikaliste õiguse tõlgendusmeetodite kasutamist Eesti Vabariigi Riigikohtu praktikas, jagades käsitluse sõltuvalt kasutatud õiguse tõlgendusmeetodist. Analüüsitakse, kuidas Riigikohus on kasutanud lingvistilist, süstemaatilist-loogilist, ajaloolist ja objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist. Seejärel, kuidas Riigikohus on erinevaid klassikalisi õiguse tõlgendusmeetodeid koos kasutanud. Riigikohtu praktika analüüsimisel keskendutakse magistritöös püstitatud küsimustele vastamisele ning hinnatakse, kas kohus on kasutanud klassikalisi õiguse tõlgendusmeetodeid korrektselt.

1. Õiguse tõlgendamine

1.1. Õiguse tõlgendamise olemusest

Tõlgendamine on tegevus, mille abil tõlgendaja muudab tema jaoks probleeme tekitava õigusnormi teksti arusaadavaks. Probleem ise tekib õiguse rakendajal seoses rakendatava normi sobivuse määratlemisega konkreetsete eluliste asjaolude suhtes. Seaduse teksti täpne tähendus on alati problemaatiline. Tegemist on nn erialakeeles formuleeritud lausetega, mis võivad oluliselt erineda käibekeeles üldtunnustatud sõnade ja tervete lausekonstruktsioonide tähendusest.⁴

Käesoleva töö kirjutaja on eelnevalt toonud näite sõna „leid“ näol. Juriidilises mõttes on leidmiseks vajalik kindlate tingimuste täitmine. Asjaõigusseaduse⁵ § 98 sätestab, et leidmiseks on vajalik asja oma valdusesse võtmine ning sellest viivitamata teatamine asja omanikule või kaotajale. Kui kaotaja või omanik on leidjale teadmata, on leidja kohustatud teatama leiust politseile, kui asja väärtus ületab 50 eurot. Kui isik pole neid tingimusi täitnud, siis seaduse mõttes ta ei ole asja leidjaks. Seda aga õiguslaste teadmisteta isik ei tea. Tegemist ongi nn erialakeelega, mis erineb käibekeelest.⁶

Õiguslane erialakeel hõlmab ka õigusnorme. Õigusnormid kujutavad endast kirjalikus vormis esitatud käitumis- või otsustamisreegleid. Õiguse kinnipidaja või õiguse kasutaja jaoks on nad käitumisreeglid. Õiguse rakendaja jaoks aga otsustamisreeglid. Ühe või teise juriidilise otsustuse tulemuslikkus sõltub paljus sellest, kui täpselt ja arusaadavalt on õigusnormi tekst formuleeritud. Täpsus ja arusaadavus ei piirdu ainult reguleeritava käitumise liigi ja määra kirjeldamisega. Õigusnormist peaks tulenema ka selge ja arusaadav õiguslik tagajärg.⁷

Enne abstraktse õigusnormi rakendamist konkreetsetele elulistele asjaoludele peab õiguse rakendaja endale selgeks tegema õigusnormi sisu ja mõtte. Õigusnormi looja poolt kasutatud terminid võivad olla mitmetähenduslikud ning kõrge abstraktsioonitasemega. Kõrge üldistustase võimaldab küll subsumeerimise võimalikult paljude konkreetsete eluliste asjaolude suhtes, kuid teeb raskeks mõne spetsiifilise kaasuse paigutamise faktilise koosseisu

⁴ R. Narits. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura, 2004, lk 145-146.

⁵ Asjaõigusseadus. – RT I 1993, 39, 590 ... RT I, 13.03.2014, 3.

⁶ E. Rõss. Objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine ja selle rakendamine Eesti Riigikohtu praktikas. Tartu, 2012, lk 4.

⁷ R. Narits. Tõlgendamine: teadus või seadus? – Juridica, 1994, nr 9, lk 228.

alla. Õigusnormi looja võib eksida terminite valikus või kasutada formuleeringutes ebatäpseid termineid. Taoline olukord muudab õiguse tõlgendamise tema rakendamisel hädavajalikuks.⁸

Madis Ernits leiab, et iseäranis tõlgendamisaltid on määratlemata õigusmõisted.⁹ Määratlemata õigusmõiste on õigustehniline vahend, mille puhul seadusandja loobub detailsete ettekirjutuste andmisest seadustes enestes, delegeerides normi täpsustamise seaduse rakendajale.¹⁰

Õnneks on paljud tähtsamad õiguse mõisted seaduses endas määratletud legaaldefiniitsioonide kaudu. Näiteks õigus- ja teovõime, tehing, ametiisik, haridus jne. Samas on mõnedel terminitel eri õigusharudes erinev tähendus. Erinevalt võib (tuleb) mõnda ühte ja sama terminit mõista mõnikord ka sama õigustloova akti raames.

Tõlgendamise vajadus tuleneb ka sellest, et kaks õigusnormi võivad siduda sama elulise asjaoluga õigusliku tagajärje, mis teineteist välistavad. Tõlgendamise ülesanne on nüüd välistada normide omavaheline vastuolu. Tegemist võib olla iseseisva probleemiga, nn normide konkurentsiga või koguni reguleerimisalade konkurentsiga.

Tõlgendamise esemeks on vähemalt selle algfaasis õiguse tekst. Ta on seotud sõnade ja lausekonstruktsioonide tähendusega.¹¹ Seda nimelt põhjusel, et valdavalt on nüüdisaegne õigus antud tekstina. Seetõttu on õiguse tõlgendamine ennekõike teksti tõlgendamine, kuid siiski mitte ainult.¹²

Tõlgendamise abil väljendatakse õiguse mõtet täpsemalt ja selgemalt, kui seda on tehtud normis eneses. Selleks kasutatakse teisi sõnu ja lausekonstruktsioone. Tõlgendamise lähtepunktiks on seega antud kaasuse lahendamiseks sobiva õigusnormi väljavalimine kõigi teiste õigusnormide seast ja selle õigusnormi kogu tekstiga tutvumine. Õiguse rakendaja peab oskama õigusnormi käest küsida, mida ta tahab teada saada. Õige vastus sõltub otseselt

⁸ R. Narits 2004, lk 146.

⁹ M. Ernits 2010, lk 668.

¹⁰ RKPJKo 3-4-1-5-05, p 16.

¹¹ R. Narits 2004, lk 146.

¹² R. Maruste 2004, lk 126.

õigetest küsimustest.¹³ Tõlgendamine peaks olema immanentne osa normi rakendaja tegevuses.¹⁴

1.2. Klassikaliste õiguse tõlgendusmeetodite kujunemise põhjustest

Õiguse tõlgendamiseks on loodud erinevaid tõlgendusmeetodeid, mis peaksid õiguse tõlgendajale andma juhiseid, kuidas jõuda õiguse või õigusnormi tegeliku tähenduseni. Käesoleva töö kirjutaja analüüsib oma töös klassikalisi õiguse tõlgendusmeetodeid.

Klassikaliste tõlgendusmeetodite käsitus pärineb Friedrich Carl von Savignylt.¹⁵ Kui tänapäevane õigusteadus on kõrvale jätnud peaaegu kõik Savigny õpetused, siis klassikalisi tõlgendusmeetodeid kõrvale pole jäetud.¹⁶ FR. C. von Savigny teooriale on edaspidi järgnenud vaid modifikatsioonid ja ühe või teise elemendi täpsustused.¹⁷ Olemuslikult on tõlgendusteooria jäänud samaks.

Friedrich Carl von Savigny oli Saksamaa 19. sajandi ajaloolise koolkonna juht. Ajaloolise koolkonna juristideks loetakse üldiselt neid õigusteadlasi, kes on võtnud oma teaduskontseptsiooni aluseks idee rahvast kui õiguse allikast ja kasutavad õiguse käsitlemisel ajaloolis-süsteematilist meetodit.¹⁸ Ajalooline koolkond leidis, et õigust ei tohiks seadusandja kunstlikult luua, õigus peaks välja kasvama tavaõigusest.¹⁹ Ajaloolise koolkonna eesmärk oli viia kehtiv õigus uuele teaduslikule tasandile.

Fr. C. von Savigny teooriad arenesid läbi aastate. Savigny ei too oma esialgses meetodi- ja süsteemiõpetuses välja klassikalisi õiguse tõlgendusmeetodeid. 1802. aastal oli õigusteadus Savigny jaoks eelkõige seadusandlusteadus. Ta iseloomustas õigusteadust kahe tunnusega – see on filosoofiline ehk süsteematiline ja ajalooline teadus. Savigny nimetas oma esialgses meetodi- ja süsteemiõpetuses kolm tõlgendamise elementi.

¹³ R. Narits 2004, lk 146-147.

¹⁴ M. Luts. Lünga vastu tõlgendamise või analoogiaga? – *Juridica*, 1996, nr 7, lk 348.

¹⁵ R. Narits 2004, lk 160.

¹⁶ J. Rückert. Friedrich Carl von Savigny, the Legal Method, and the Modernity of Law. – *Juridica international*, 2006, nr 11, lk 57.

¹⁷ M. Luts. Friedrich Carl von Savigny meetodi- ja süsteemiõpetusest. Tartu: *Fonter iuris*, 1994, lk 57.

¹⁸ M. Luts 1994, lk 4-7.

¹⁹ R. Narits 2004, lk 61.

Esmalt nimetas Savigny süstemaatilise meetodi, mis tähendas, et kõigepealt tuleb kogu seadusandlus lahutada üksikuiks osadeks. Igal osal olevat oma vaim, ülesanne, mis näitab kätte tema tõelise koha süsteemis. Alles nii leitud süsteemi võib hakata õigusteadus kirjeldama, pidades silmas ajaloolisi järgnevusi teatud kindlates aegruumides. Teistmoodi seletades peab kõigepealt toimuma eksegees ning seejärel süsteemi koostamine.

Eksegeesi ja sünteesi tulemusena leitud süsteemi arengut vaadeldes tuli rakendada ajaloolist meetodit, mis jagunes kaheks. Ühelt poolt tuli kasutada ajaloolist ühendamist ja teisalt ajaloolist lahutamist. Esimene on oma olemuselt seesama, mis süsteemi vaatlemine selle ajaloolises arengus. Ajalooline lahutamine aga seisnes Savigny jaoks selles, et õiguslikust materjalist tuli välja otsida kõik aegade jooksul lisandunu, mis ei kuulu kokku asja tegeliku loomusega.

Kolmandaks nimetas Savigny tõlgendamise. Savigny mõistis tõlgendamist kui seaduse sisu rekonstrueerimist, mille kõrgeim eesmärk seisneb aegade jooksul rikutud teksti taastamises. Selleks pidi tõlgendaja end nõ seadusandja kohale mõtlema ja katsuma väljendada tolle mõtet. Tõlgendamisse kuulus kolm elementi:

- 1) loogiline element, mis seisneb seaduse sisu esitamises selle tekkimise kaudu ja annab osade omavahelise seose;
- 2) grammatiline element, sest mõtet on väljendatud mingis keeles, mis allub selle keele reeglitele;
- 3) ajalooline element, sest seadus antakse kindlal ajal kindlale rahvale ning tuleb tunda tollaseid ajaloolisi tingimusi, et mõista selle seaduse sisu.

Käesoleva magistritöö uurimise all olevad klassikalised tõlgendusmeetodid esitas Savigny 1840. aastal. Friedrich Carl von Savigny mõistis tõlgenduse vajalikkust üpris laialt, väites, et seda peavad valdama õpetlased teaduse väljaarendamiseks selle mitmesugustes vormides, kohtunikud otsuse langetamiseks ja põhjendamiseks ja lõpuks ka üksikisikud oma elusuhete sisseseadmiseks kindlas vormis. Savigny kujutas tõlgendamist vaba vaimse tegevuse, kunstina, mida on kindlate reeglite abil niisama raske omandada või vahendada nagu iga muudki kunsti. Kuid eeskujulike näidete abil võib aru saada selle olemusest.

Savigny tegi 1840. aastal vahet seaduste ja terviklike õigusallikate tõlgendamise vahel. Viimased hõlmavad peale seaduste ka tavaõiguse ja teadusliku õiguse, mille all Savigny mõistis õigusteadust. Üksikute seaduste tõlgendamisel eristas ta kahte liiki:

- 1) heas seisundis ehk „tervete seaduste” tõlgendamist ning
- 2) „vigaste seaduste” tõlgendamist.

Savigny leidis, et vigaste seaduste korral tuleb tuvastada esmalt vigasuse põhjused. Ta nimetas kaks vigasuse põhjust. Esiteks, kasutatud väljendi ebamäärasus, mistõttu ei ole võimalik jõuda seaduse tegeliku mõtteni. Teiseks nimetas ta ebaõige väljendi, mille mõte on erinev seaduse tegelikust mõttest.

Vigaste seaduste tõlgendamiseks pakkus Savigny välja kolm vahendit:

- 1) seadusandluse sisemine kooskõla, mis tähendab, et osaliselt võib seaduse vigu siluda sama seaduse mingi muu osa abil ning teiseks võib vigast seadust selgitada mingi muu seaduse abil;
- 2) seaduse alus, mis võib olla näiteks mingi kõrgem õigusnorm, mille rakendamiseks ongi antud seadus mõeldud või muu tõukejõud, mistõttu seaduse alust võib nimetada ka selle eesmärgiks või kavatsuseks;
- 3) tulemuse sisuline väärtus, millest Savigny lubab lähtuda üksnes ebamäärase väljendi sisu täpsustamisel, sest tõlgendaja võib siin kergesti ületada oma tegutsemise piirid ja astuda seadusandja tegutsemisalale.

Heas seisundis seadustega on Savigny teooria kohaselt tegemist sel juhul, kui väljenduses avaldub lõpuniiviidud mõte ja ei ole ühtegi asjaolu, mis takistaks seda mõtet tunnustamast seaduse tõelise sisuna. Savigny nimetas seaduse tõlgendamise eesmärgiks siinkohal seaduses sisalduva mõtte konstrueerimist.

Seoses nõ heas seisundis seaduste tõlgendamisega nimetas Savigny eelnevalt esitatud kolme elemendi (süsteemaatiline, ajalooline, tõlgendamine) asemel neli tõlgendamise elementi, mis ongi klassikalised tõlgendusmeetodid:

- 1) grammatiline element;
- 2) loogiline element;
- 3) ajalooline element;
- 4) süsteemaatiline element.

Savigny rõhutas, et need neli elementi ei ole tõlgendamise liigid, mille vahel võiks vabalt valida. Tõlgendamine õnnestub vaid siis, kui rakendatakse kõiki elemente.²⁰ Käesoleva töö kirjutaja avab Savigny poolt esitatud tõlgendusmeetodid alapeatükis 1.3.1.

1.3. Õiguse tõlgendusmeetodid

Kõikjal esineb vajadus seaduste tõlgendamiseks, et neid rakendada reaalses elus ja õiguslikes vaidlustes. Igal pool esineb ka küsimus, milline on parim tõlgendamise meetod ning milline oleks õige lähenemisviis tõlgendamisele üldiselt.²¹ On arvukalt klassifikatsioone ning tänaseni ei ole nende arvu ega struktuuri osas üksmeelele jõutud. Robert Alexy leiab, et lõppude lõpuks on tegemist otstarbekuse küsimusega.²²

Nagu eelnevalt märgitud, siis õiguse tõlgendamisel on võimalik kasutada erinevaid tõlgendusmeetodeid. Marika Linntam leiab, et õiguse tõlgendamise meetodi valimisel peaks alati silme ees olema eesmärk: kuidas täita kõige paremini tõlgendamisfunktsiooni õiguse elustamisel, selle sisemise idee tabamisel, milles kahtlemata mängib kesksel rolli õiglase tulemini jõudmine. Kuigi tõlgendamise aluseks jääb seaduse tekst, tuleb alati lähtuda ka üldtunnustatud väärtushinnangutest, mida järgnevalt interpreteerimisprotsessi käigus tuleb hakata sisustama, võttes seejuures arvesse õiguse ideed ning sotsiaalses tegelikkuses kehtivaid väärtushinnanguid.²³

Aulis Aarnio selgitab, et tõlgendusargumentiks võib pidada igasugust tõlgendusvõimaluste valikut põhjendavat asjaolu, olenemata selle argumenti laadist või sisust. Tõlgendusargumentide kaaluväärtuse määratlevad tõlgendusprobleem või -olukord.²⁴

Järgnevalt toob käesoleva töö kirjutaja näiteid erinevatest tõlgendusmeetodite käsitlustest ning seejärel avab klassikalised tõlgendusmeetodid (lingvistiline, süstemaatilis-loogiline, ajalooline, objektiiv-teleoloogiline).

²⁰ M. Luts 1994, lk 14-61.

²¹ N. MacCormick, R. S. Summers (ed). *Interpreting statutes: a comparative study*. Aldershot (etc): Dartmouth; Vermont: Ashgate, 1998, lk 511.

²² R. Alexy (tõlkinud M. Ernits ja P. Vinkel). Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – *Juridica*, 2001, eriväljaanne, lk 8.

²³ M. Linntam. Õigluse idee kui argument Eesti Vabariigi Riigikohtus ja Euroopa kohtus. – *Juridica*, 2002, nr 1, lk 5.

²⁴ A. Aarnio. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Juura, 1996, lk 171-172.

1.3.1. Fr. C. von Savigny tõlgendusargumentide kataloog

Fr. C. von Savigny nimetab neli tõlgendusargumenti:

- 1) grammatiline element;
- 2) loogiline element;
- 3) ajalooline element ja
- 4) süstemaatiline element.

Grammatilise elemendi objekt on sõna, mis kannab seadusandja mõtte meie mõtetesse. See osa seisneb tõlgendamises seadusandja poolt kasutatud keelereeglite esituses. Loogiline element taandub mõtte liigendamisele, seega üksikosade omavahelisele loogilisele seosele.

Ajaloolise elemendi objekt on seaduse andmise ajal eksisteerinud olukord. Sellesse olukorda pidi seadus mingil määral sekkuma. Ajalooline element peab nähtavale tooma sekkumise viisi ja selle, mida tõi antud seadus õigusesse uut. Nii mõistetuna tähendab ajalooline element kõigepealt võrdlust enne ja pärast seaduse vastuvõtmist kehtiva õiguse olukorras. Ajalooline element peab andma üksnes pidepunkte seaduse mõtte seletamiseks.

Viimasena nimetatud süstemaatiline element on seotud sisemise kooskõlaga, mis ühendab kõik instituudid ja normid ühtseks tervikuks. Seadusandja mõtet on üksnes siis võimalik mõista, kui mõistetakse seaduse seost kogu õigussüsteemiga ja seda, kuidas ta võiks toimivalt süsteemi lülituda.²⁵

Riigikohtu kriminaalkolleegium on esitanud ka omalt poolt õiguse tõlgendamise klassikaliste viiside täieliku kataloogi, tuginedes Fr. C. von Savigny teooriale, nimetades grammatilist, süstemaatilist-loogilist, ajaloolist ning objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist.²⁶ Käesoleva töö kirjutaja selgitab nimetatud meetodeid täpsemalt töö alapeatükkides 1.3.4. – 1.3.7.

²⁵ M. Luts 1994, lk 58-59.

²⁶ RKKKo 3-1-1-68-06, p 7.

1.3.2. Aulis Aarnio tõlgendusmeetodite käsitlus

A. Aarnio esitab seitsmest tõlgendusargumendist koosneva nimekirja:

- 1) semantilised argumendid, mille hulka kuuluvad kõik kasutatud terminite tähendust puudutavad argumendid;
- 2) süntaktilised ehk grammatilised argumendid;
- 3) loogilised argumendid, mis on mõistelised ehk mõistete sisu puudutavad määratlused (analüütilised argumendid) ja tegelikult deduktiivne otsustamine;
- 4) juriidilised argumendid;
- 5) teleoloogilised ehk reaalsed argumendid, millega pööratakse tähelepanu tõlgendamise eesmärkidele ja tagajärgedele, mis tõlgendusvõimaluse valikust võivad tekkida;
- 6) väärtused ja hinnangud (moraalsed seisukohad);
- 7) analoogia- ja *contrario*-argumendid, mis võivad olla nii tõlgendusargumendid kui otsustuspõhimõtted.

Aulis Aarnio poolt nimetatud tõlgendusargumentide põhirühm ehk juriidilised argumendid jagunevad omakorda kaheksaks alagrupiks:

- 1) seadus;
- 2) süstematiseerimise seisukohad;
- 3) maa tavad;
- 4) seadusandja eesmärk ja seaduse *ratio*;
- 5) kohtuotsused;
- 6) võrdleva õiguse argumendid;
- 7) õigusajaloolised argumendid ja
- 8) õigusteadus (jurisprudents).²⁷

1.3.3. Robert Alexy tõlgendusmeetodite käsitlus

Robert Alexy jagab juriidilised argumendid neljaks:

- 1) lingvistilised;
- 2) geneetilised;
- 3) süstemaatilised;
- 4) üldised praktilised argumendid.

²⁷ A. Aarnio 1996, lk 171-172.

Lingvistilised argumendid jaotuvad semantilisteks ja süntaktilisteks argumentideks. Semantilised argumendid tuginevad normilauses sisalduvate väljendite tähendusele. Süntaktilised argumendid puudutavad normi grammatilist struktuuri. Geneetiliste argumentide puhul on aluseks seadusandluses osalenud isikute ja organite tegelik tahe.

Süstemaatilised argumendid moodustavad kõige keerukama ja Robert Alexy sõnul kõige olulisema grupi. Need argumendid toetuvad ideele põhiseaduse ja õigussüsteemi ühtsusest ehk koherentsusest. Robert Alexy jaotab süstemaatilised argumendid kaheksasse alagruppi:

- 1) konsistentsi tagavad argumendid, mis tähendab, et põhiõiguste tõlgendamisel on nende eesmärgiks vältida vastuolusid põhiõiguste süsteemis endas ning põhiõiguste süsteemi ja põhiseaduse muude osade vahel;
- 2) kontekstuaalsed argumendid, mis puudutavad küsimusi, mille esemeks on normi asend seaduse tekstis;
- 3) mõistelis-süstemaatilised argumendid, mis puudutavad aine mõistelist läbitöötatust ja süstemaatilist täielikkust;
- 4) printsiibiargumendid, mille juures R. Alexy märgib, et kaalumine on oluline vahend põhiseaduse ühtsuse saavutamiseks ja seetõttu eriti oluline süstemaatiline argument;
- 5) nn spetsiaalsed juriidilised argumendid, millest tähtsaim on analoogia;
- 6) prejuditsiaalsed argumendid ehk viited varasematele kohtulahenditele;
- 7) ajaloolised argumendid, mille tõttu tekib koherentsus aja dimensioonis, välistamata samas muudatusi ega murranguid;
- 8) komparatiivsed argumendid, mille eesmärgiks on koherentsus ruumi dimensioonis.

Üldised praktilised argumendid puudutavad põhiõiguste dogmaatikas sageli riigi ja ühiskonna küsimusi. Tõlgendamisel vastatakse muuhulgas küsimusele, kas ühiskonnakorraldus peab vastama pigem liberaalsetele või sotsiaalriiklikele printsiipidele. Samuti, mil määral ja millist liiki demokraatiat ellu viia. Interpretatsiooni imbuvad ka poliitilise moraali elemendid ning printsiipide ja väärtuste kaalumine.²⁸

²⁸ R. Alexy 2001, lk 8-10.

1.3.4. Lingvistiline tõlgendamine

Nagu eelnevalt öeldud, siis klassikalised tõlgendusmeetodid jagunevad neljaks:

- 1) lingvistiline;
- 2) süstemaatilis-loogiline;
- 3) ajalooline ja
- 4) objektiiv-teleoloogiline.

Käesoleva töö kirjutaja alustab meetodite lahtiseletamist lingvistilisest tõlgendamisest.

Lingvistiline tõlgendamine on klassikaline tõlgendusmeetod, mille kasutamine võimaldab õiguse tõlgendajal tekstist paremini aru saada. Iga kirjalik allikas sisaldab eneses inimese mõtet, mis on väljendatud sõnades. Kuid ka mõte ning sõnad alistuvad teatud reeglitele.²⁹ Lingvistilise tõlgendamise all peetaksegi silmas eelkõige orienteerumist “seaduse tähele”.³⁰ Lingvistilise tõlgendamise kohta kasutatakse ka termineid tekstoloogilis-literaalne tõlgendamine, tekstoloogiline või grammatiline tõlgendamine.³¹ Samuti ka terminit keeleline tõlgendamine. Lingvistide jaoks on juristide poolt tähistuse “grammatiline” kasutamine veidi eksitav, sest silmas peetakse kreeka keelest ülevõetud *to gamma* = kiri, kirjapandud ja mitte grammatika lingvistilises mõttes (süntaksit).³²

Rait Maruste on selgitanud, et lingvistiline tõlgendamine on õiguspositivismi peamine meetod. Meetod käsitleb õigust kui asja iseeneses, kui ratsionaalset ja deduktiivset normide ja reeglite kogumit, mis asetab üsna selge joone õiguse ja moraali, oleva ja olemaspidava vahele. Lõppkokkuvõttes tähendab see iseseisva, autonoomse, oma sisemistest reeglitest ja väärtustest lähtuva õigusolemise tunnustamist ja lähtealusena kasutamist. Tekstina antud õigust vaadatakse iseseisva, oma loogika ja olemispõhistusega nähtusena, mida tuleb eristada väärtustest, poliitikast, psühholoogiast ja sotsioloogiast.³³ Marju Luts märgib, et teksti tõlgendamise eesmärk on tekstist arusaamine. Veelgi täpsemalt väljendudes peaks tõlgendamise tulemusena saavutatama koguni õige arusaam tekstist.³⁴

²⁹ A. Oja. Seaduse seletamine. Auhinnatöö. Tartu, 1929, lk 13.

³⁰ R. Narits. Õigusteaduse metodoloogia I. Tallinn: Juura, 1997, lk 89.

³¹ R. Maruste. Põhiseaduse tõlgendamise meetodid. – Juridica, 1996, nr 2, lk 77.

³² R. Narits 1997, lk 89.

³³ R. Maruste 2004, lk 133.

³⁴ M. Luts. Õigusnormide tõlgendamise meetoditest ja teooriatest. – Juridica, 1998, nr 3, lk 111-112.

Iga tõlgendamine peab lähtuma seadusetähest.³⁵ Ka Robert Alexy on märkinud, et sõnastus on igasuguse juriidilise interpretatsiooni lähtepunktiks.³⁶ Lingvistiline tõlgendamine lähtub arusaamisest, et *sensus verborem est anima legis* ehk sõnade tähendus on seaduse mõte.³⁷

Raul Narits selgitab, et lingvistiline tõlgendamine on juriidiliste erialaterminite ja muude õiguskeeles kasutatavate tähistuste semantika selgitamine, milles on oma kindel osa ka süntaksil ehk keele grammatikareeglite kasutamisel.³⁸

Esmalt tulebki uurida õigusnormi teksti, võttes abiks grammatikareeglid. Õiguse keel on üldise keele erijuht ja pole sugugi üldisest keelest täielikult eraldunud märkide süsteem. Seepärast on lingvistilise tõlgendamise hädavajalikuks eelduseks selle keele reeglite hea tundmine, milles on õigusnormid väljendatud.³⁹ Tuleb arvestada, milline on sõnade loomulik ja tavaline tähendus kontekstis, milles nad on.⁴⁰

Üldiselt on ka seadusandja püüdeks kasutada sõnu ja konstruktsioone, mis õigusnormi teksti suhteliselt lihtsaks ja üldiselt arusaadavaks teevad. Väljendeid, millel on õiguse keeles spetsiifiline tähendus, kasutatakse õigusnormides just selles tähenduses. Näiteks leping, pärand, tehinguvõime, valitsus, kohus jne. Nii välistab õiguse keel paljude sõnade mitmetähenduslikkuse.

Olenemata tõlgendaja subjektist, ei saa ükski tõlgendus olla absoluutselt õige ja kehtida lõplikult igas järgnevas ajas ja ruumis. Lõplik ei saa olla ka ükski lingvistiline tõlgendus. Selle tingivad ühiskondlike suhete mitmekesisus ja nende pidev muutumine. Iga konkreetne aeg ja ruum pakuvad omi väärtusmastaape, mida õiguse rakendaja tõlgendamisel peab aluseks võtma. Teisalt ei tähenda see seda, et tõlgendaja peaks iga ajavooluga kaasa minema. Õiguse tõlgendamist nagu õigust tervikuna, iseloomustab teatud kontinuiteet ehk järjepidevus. Tuleb arvestada, et keel nagu õiguski on arenev nähtus. Õigusnormi looja lähtub keeletarvitamisel oma aja nõuetest.⁴¹ Keele arenedes muutuvad ning erinevad sõnade tähendused.⁴² Sellega peab õiguse tõlgendaja arvestama.

³⁵ R. Narits 2004, lk 152.

³⁶ R. Alexy 2001, lk 8.

³⁷ R. Maruste 2004, lk 132.

³⁸ R. Narits 1997, lk 89.

³⁹ R. Narits 2004, lk 152.

⁴⁰ R. Maruste 1996, lk 77.

⁴¹ R. Narits 2004, lk 152-153.

⁴² P. Markusson. Seaduse seletamine. Auhinnatöö. Tartu, 1929, lk 17.

Lingvistiline tõlgendamine ei ole parandav, isegi mitte täiendav tõlgendamine. See lihtsalt saavutab seaduse sätte tähenduse selle sõnade järgi.⁴³ Normi mõtet otsitaksegi tekstist.

1.3.5. Süstemaatilis-loogiline tõlgendamine

Süstemaatilis-loogilise tõlgendamise idee on, et õigusnorm kuulub suuremasse süsteemi ning seda tuleks tõlgendada terve süsteemi kontekstis.⁴⁴ Süstemaatilisel tõlgendamisel püütakse üksiknormi mõista akti konteksti abil. Sõnu ja lauseid saab harva adekvaatselt mõista isoleeritult, üksikuina. Neid peab vaatlema koos kogu asjassepuutuva tekstiga terviklikult.⁴⁵ Iga sätte on seotud teiste sätetega ning neid saab mõista ainult koos vaadates.⁴⁶

Ka Raul Narits märgib, et süstemaatiline tõlgendamine tähendab õigustloovate aktide tekstivaheliste seoste nägemist.⁴⁷ Rait Maruste nõustub sellega ning leiab, et süstemaatiline tõlgendamine on tekstivahelise seose otsimine ja nägemine.⁴⁸ Sageli selgub sõna mõte alles seoses teksti muu osaga.

Olulised on õigusnormi liigid: täielik ja mittetäielik. Mittetäielikud õigusnormid omandavad tegeliku tähenduse alles koos teiste normidega. Mittetäielik õigusnorm on õigusnorm, mis formaalselt ei vasta täielike õigusnormide struktuuridele. Täielik aga see, mis vastab.

Süstemaatilis-loogilise tõlgendamise abil selgub üldnormi mõte seoses teiste normidega või koguni reguleerimisaladega. Süstemaatilis-loogiline tõlgendamine on normi koha leidmine õiguse süsteemis, õiguse valdkonnas, õigusharus. Edasi tuvastatakse normide loogilised ja funktsionaalsed seosed. Kõige selle aluseks on jälle tõlgendatava normi tekst. Tähelepanelikult tuleb järgida normide liike, et jõuda täieliku üldnormi moodustumiseni. Tuleb tähele panna, et mitte alati ei pea normitehniliselt tegu olema viitelise normiga, kuid mille mõte selgub ikkagi seoses teiste normidega. Sellist olukorda võiks nimetada õigusnormide mõtteseotuseks õiguskorra kui tervikuga.

⁴³ A. Peczenik. On law and Reason. Dordrecht/Boston/London: Kluwer academic publishers, 1989, lk 381.

⁴⁴ N. MacCormick, R. S. Summers (ed) 1998, lk 513.

⁴⁵ R. Maruste 2004, lk 135.

⁴⁶ R. Maruste. Põhiseadus ja selle järelevalve. Tallinn: Juura, 1997, lk 137.

⁴⁷ R. Narits 2004, lk 153.

⁴⁸ R. Maruste 1997, lk 137.

Süsteematisis-loogilisse tõlgendamisse kuulub ka selle puhtalt loogiline pool. Tegemist on mõttelise protsessiga, mille käigus tõlgendaja kasutab normi teksti interpreteerimisel loogikavõtteid. Nende võtete kasutamine aitab täpsemini avada üldnormi mõtet.⁴⁹

1.3.6. Ajalooline tõlgendamine

Ajalooline tõlgendamine on subjektiivne tõlgendusteooria (subjektiiv-teleoloogiline). Nimelt võib tõlgendamise eesmärgiks olla selgitada välja, millise idee on ajalooline normilooja kätkenud tõlgendatavasse normi. Milline oli ajaloolise seadusandja kavatsus, millised olid tema eesmärgid ja ettekujutused normist selle loomisel. Ajalooline tõlgendamine annab vastuse küsimusele, kuidas sai normi mõttest aru ja kuidas soovis mõista normi ajalooline seadusandja.⁵⁰ Seaduse taga oletatakse “käskijat”, subjekti, kellel on teatud taotlused ja teatud tahe.⁵¹ Muuhulgas tuleb kindlaks teha asjaolud, mis sundisid seaduse väljaandmisele.⁵²

Ajalooline tõlgendamine on seotud õigusliku kontinuiteediga. Ilmselt saab langetada antud ajas ja ruumis kindlama ja õiglasema otsuse, kui on välja selgitatud analoogiliste reguleerimiste ajalooline taust. See on keeruline ülesanne, sest seadusandja tegelik tahe pole sageli õiguse tekstist tulenev või tuleneb ebamääraselt.⁵³ Ajaloolise seadusandja mõtet on sageli raske või koguni võimatu selgitada, sest see on mõnikord varjatud nn hüpoteetilise eesmärgiga. See on mõte, mis seadusandjal oletatavasti oleks olnud, kui kõne all olev asi oleks ette tulnud seaduse loomise perioodil.⁵⁴

Ajaloolisel tõlgendamisel on rida traditsioonilisi võtteid. Näiteks võib uurida õigusnormi või õiguse instituudi ajaloolist arengut õiguse allikate abil. Kuid seadusandja kavatsustest ei anna teavet mitte ainult õiguse allikad. Ajaloolisel tõlgendamisel on kasulik tutvuda parlamendi aruteludest säilinud dokumentidega (stenogrammid, protokollid). Õiguse sünniga võib kaasneda ka selle avalik arutelu. Seetõttu võib leida materjale oma aja perioodikast. Eriti väärtuslikud on juriidilise sisuga väljaannetes ilmunud materjalid. Sama sisukad võivad olla publitsistlikud artiklid perioodikas. Subjektiiv-teleoloogilise tõlgendamise käigus tulebki tutvuda formaalsete struktuuride poolt välja antud materjalide kõrval nõ kõrvalseisjate poolt

⁴⁹ R. Narits 2004, lk 153-154.

⁵⁰ R. Narits 2004, lk 155.

⁵¹ A. Aarnio 1996, lk 177.

⁵² A. Oja 1929, lk 16.

⁵³ R. Narits 2004, lk 155.

⁵⁴ A. Aarnio 1996, lk 179.

välja antud materjalidega.⁵⁵ Mis puudutab aga nimetatud tõlgendusmeetodi kasutamist ajaloolise seadusandja tahte väljaselgitamisel, siis see on raskendatud tulenevalt sellest, et materjalid seadusloome protsessi kohta on puudulikud.⁵⁶

Ajalooline tõlgendamine ei ole aga mitte ainult nn juriidiliste materjalidega tutvumine. Normi mõtet aitavad selgitada ka ühiskonna eliiti kuuluvate isikute või isikute gruppide arvamused. Jutt on erakondade, juhtivate poliitikute, majandusjuhtide jne arvamustest õiguse kohta.

Niisiis ei ole ajaloolise seadusandja tahtena käsitletav ainult see, mis põhineb seadusandja kui teatava inimkollektiivi tööl. Tõlgendamine on küll selle tahte teadasaamisele orienteeritud. Normide täpsem mõte selgub aga selle ehedal kujul seaduse teksti koostajate tegevust tundma õppides. See aga pole puhas seadusandja tahe. Küll on nii seadusandja tahte kui ka seadusandja tahet kujundava tahte enda moodustumise aluseks antud ajas ja ruumis valitsevad ettekujutused „õigest“ õigusest ehk õiglasest lahendist, tollaegsed arusaamad keelest jm. Ajaloolisel tõlgendamisel peab ka nende taustsüsteemidega arvestama.

Teleoloogiline on ajalooline tõlgendamine sellepärast, et ta on seotud reguleerimise eesmärkide ja põhiideede teadasaamisega. Eesmärgid, mis olid olemas ajaloolisel seadusandjal, ei pruugi aga objektiviseerida õigusnormis. Tõlgendaja lähtub eesmärkidest ja põhiideedest tervikuna ja nii saab tõlgendaja aru ajaloolise normi (seaduse, reguleerimisala) mõistlikkusest.⁵⁷

Robert Alexy on seoses ajaloolise tõlgendamisega viidanud Saksamaa Liitvabariigi põhiseaduslikkuse järelevalve kohtu mõttekäigule. Nimelt seadusesätte tõlgendamisel on otsustav kaal selles väljenduval seadusandja objektiveeritud tahtel, nii nagu see järeldub seadusesätte sõnastusest ja kontekstist, millesse see on paigutatud. Seevastu ei ole määravaks seadusandlikus menetluses osalenud organite või nende üksikute liikmete subjektiivne ettekujutus sätte tähendusest. Sätte tekkelugu omab selle tõlgendamisel tähtsust ainult niivõrd, kui see kinnitab nimetatud põhimõtete toel leitud tõlgenduse õigsust või kõrvaldab kahtlusi, mida ei olnud ainuüksi nimetatud viisil võimalik kõrvaldada.⁵⁸

⁵⁵ R. Narits 2004, lk 155.

⁵⁶ M. Linntam 2002, lk 6.

⁵⁷ R. Narits 2004, lk 155-157.

⁵⁸ R. Alexy 2001, lk 7.

1.3.7. Objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine

Objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine on nagu ajalooline tõlgendaminegi – tahtetõlgendamine.⁵⁹ Kui kunagi algselt mõisteti teleoloogilise tõlgendamise all eeskätt seda, mida akti looja(d) mõtles(id), kujutas(id) ja soovis(id), siis tänapäeval on see arusaamine järkjärgult asendunud püüdlusega mõista, mis on sätte praegune, kaasaegne tähendus ning eesmärk üldises sotsiaalses ja poliitilises kontekstis.⁶⁰ Tähtsust ei oma ajaloolise seadusandja ettekujutused, vaid kehtiv õigus ja väärtussüsteem.⁶¹ Vaadeldakse, mis on sätte praegune tähendus ja eesmärk.⁶² Püütakse selgitada välja akti sisu ennekõike tema objekti ja eesmärgi alusel.⁶³ Seda kõike eraldiseisvana konkreetse ajaloolise seadusandja reguleerimistaotlustest.⁶⁴

Eesmärgid, mida seadusandja normi loomisega tahab saavutada, on valdavalt õiguse objektiivsed eesmärgid. Tõlgendaja peab selle *ratio legis* järele küsima: millist eesmärki teenib norm, milline on normi mõte? *Ratio legis est anima legis* – seaduse mõte on seaduse hing. Õiguse objektiivsetest eesmärkidest võiks nimetada rahu ja julgeoleku kindlustamist, õiglast vaidluste lahendamist, sotsiaalset võrdsust jne. Peale selle nõutakse õiguslikult reguleerimiselt „asjakohasust“. Kui seadusandja seda põhimõtet järgib, siis on võimalik objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise teel jõuda õigusnormi mõtteni.

Objektiiv-teleoloogilisel tõlgendamisel on kaks tõlgendamiskriteeriumi. Esimene nendest on seotud reguleeritud eluvaldkonna struktuuriga. Need on faktilised asjaolud, mida seadusandja muuta ei saa, kuid mida ta õiguslikul reguleerimisel hoolikalt silmas peab pidama. Teised nendest on õiguse printsiibid, mis asuvad väljaspool reguleerimist ennast. Objektiiv-teleoloogilised on need kriteeriumid seepärast, et nad on küll olemas, kuid mitte alati ei ole seadusandja nendest teadlik. Tõlgendamise „asjakohasus“ tähendab seda, et peetakse silmas kogu tõlgendatava normi alla kuuluvat reguleerimise eset. Sageli on see suhteliselt ulatuslik ja keerulise struktuuriga. Tõlgendaja puutub sellega kokku, kui üldnorm on mõeldud mingi mahuka eluvaldkonna reguleerimiseks.

⁵⁹ R. Narits 2004, lk 157.

⁶⁰ R. Maruste 2004, lk 138.

⁶¹ R. Narits 2004, lk 157.

⁶² R. Maruste 1996, lk 78.

⁶³ R. Maruste 2004, lk 138.

⁶⁴ M. Luts 1998, lk 113.

Kuna objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise kriteeriumid tulenevad õiguse eesmärkidest, kuhu kuulub eelkõige õigluse idee, siis tähendab see tõlgendamine „võrdsete võrdset kohtlemist“. Tegemist on *ius commutativa* põhimõtte realiseerimisega tõlgendamisel. „Võrdsete võrdne kohtlemine“ peab loomulikult tuginema õiguskorra üldistele väärtustele. Teiseks aluspõhimõtteks on *justitia cernitur in suum cuique tribuendo* ehk õiglus tegelikustub siis, kui igaüks saab oma.

Vähem tähtis ei ole õiguse põhimõtete arvestamine tõlgendamisel. Õiguses nähakse sageli nn eetilist miinimumi ja sellepärast nimetatakse vastavaid printsiipe õiguseetilisteks printsiipideks. Printsiibid asuvad väljaspool reguleerimiseset ja neil on eri reguleerimisaladel erinev kaal. Tõlgendamisel on vaja neid silmas pidada. Tuleb leida vastus küsimusele, millist osa üks või teine printsiip reguleerimisel mängib. Nii muutuvad printsiibid tõlgendaja jaoks väärtusmastaapideks, mis moodustavad ühe osa otsustamisel vajaminevast baasist.

Õiguse printsiipe on võimalik tõlgendamisel siis arvesse võtta, kui tuntakse põhjalikult õiguse valdkondi (era- ja avalikku õigust), nende valdkondade sisemist struktuuri ja süsteemi osade funktsionaalseid seoseid. Kuid samavõrra hästi peab tundma õiguse printsiipe endid.

Raul Narits on toonud näite, mil tekib õiguskorras põhimõtteline väärtusvastuolu. Nimelt, kui uus seadus lahendab juba eelmises seaduses reguleeritud sama küsimuse teisiti. Objektiiv-teleoloogiline tõlgendus aitab siin probleemi lahendada. Tuleb leida vastus küsimusele, mis on uue seaduse *ratio legis*. Nii tuleb küsimus lahendada sellepärast, et normide konkurentsi või vastuolu korral kehtib üldine põhimõte *lex posterior derogat legi priori*.

Küsimus võib tõusetuda ühe või teise tõlgenduse resultaadi siduvuses (kohustuslikkuses). See probleem pole aga seotud mitte tõlgendamise sisuga, vaid tõlgendaja subjektiga. Vaieldamatult peavad kohtute poolt antud seaduse tõlgendused olema kõige autoriteetsemad õiguse tõlgendamisel üldse. Nad peavad olema tõelised väärtusotsustused. Pretsedent klassikalises tähenduses kuulub aga siiski teise õiguskultuuri, üldisesse õigussüsteemi.⁶⁵

⁶⁵ R. Narits 2004, lk 157-160.

2. Klassikaliste õiguse tõlgendusmeetodite kasutamine Eesti Vabariigi Riigikohtu praktikas

Normiteksti tõlgendavad kõik kohtud. Ka Eesti Vabariigi Riigikohus tõlgendab normiteksti, et jõuda oma analüüsidest õiglase tulemuseni. Kõrgema astme kohtu eesmärgiks on ühtlustada õiguskorda ning tagada õigusrahu.⁶⁶ See tingib vajaduse normitekste tõlgendada, et tagada ühtne arusaam õigusnormist.

Sageli tõlgendavad kohtud norme ilma nimetamata, mis argumenti nad parajasti kasutavad. See polegi obligatoorne.⁶⁷ Ka käesolevas töös analüüsitud kohtulahenditest ilmneb, et alati Riigikohus ei väljenda täpselt, millist tõlgendusmeetodit ta kasutab. See selgub tõlgendamisest endast.

M. Linntam selgitab, et püüdes kindlaks määrata, milliseid tõlgendusviise Riigikohus kasutab, võib märkida, et tegemist on kombineeritud mudeliga. Lähtekohaks on loomulikult seaduse säte, selle sõnastus, mida tihti tõlgendatakse literaalselt.⁶⁸ Ka käesolevast tööst ilmneb, et Riigikohus kasutab erinevaid tõlgendusmeetodeid nii eraldi kui ka koos.

Antud töös käsitletakse klassikaliste õiguse tõlgendusmeetodite kasutamist Eesti Vabariigi Riigikohtu erinevate kolleegiumite poolt. Analüüsitakse, kuidas Riigikohus on kasutanud lingvistilist, süstemaatilist-loogilist, ajaloolist ja objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist. Samuti, kuidas Riigikohus on erinevaid klassikalisi tõlgendusmeetodeid koos kasutanud. Töös ei ole analüüsitud kõiki võimalikke variante, kuidas Riigikohus on klassikalisi tõlgendusmeetodeid koos kasutanud. Analüüsitud kohtulahendid on valitud lähtuvalt uuritavast ajavahemikust.

Analüüsi koostamisel on uuritud kohtulahendeid aastatest 2010 – 2013, kasutades otsingusõnu “tõlgendamine”, “tõlgendam”, “grammat”, “süntakt”, “süstemaat”, “teleoloog”, “eesmärk”, “seadusandja”, “ajalool” ja “seaduse eesmärk”. Ajavahemiku määratlemisel sai määravaks töö kirjutaja soov käsitleda võimalikult tänapäevast kohtupraktikat. Seejärel on välja valitud kohtulahendid, kus on kasutatud klassikalisi tõlgendusmeetodeid. Magistratöö analüüsi tegemisel on kasutatud Riigikohtu kriminaalkolleegiumi, tsiviilkolleegiumi, halduskolleegiumi, põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi ja üldkogu lahendeid.

⁶⁶ M. Linntam 2002, lk 3.

⁶⁷ M. Ernits 2010, lk 667.

⁶⁸ M. Linntam 2002, lk 6.

2.1. Lingvistiline tõlgendamine

Kaasus 1: RKKKo 3-1-1-50-13

Riigikohtu kriminaalkolleegium on analüüsinud lingvistilise tõlgendamise kaudu karistusseadustiku⁶⁹ (edaspidi KarS) § 121, mis sätestab, et teise inimese tervise kahjustamise eest, samuti löömise, peksmise või valu tekitanud muu kehalise väärkohtlemise eest – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

Riigikohus märgib, et paragrahvi puhtalt lingvistiline tõlgendamine ei vii õige tulemuseni. Riigikohus kasutab lingvistilise tõlgendamise kohta mõistet “grammatiline”. Kohtu selgituste kohaselt vaatamata sellele, et KarS § 121 koosseisu grammatilisest tõlgendusest lähtudes ei ole löömise kui ühe koosseisualternatiivi esinemine seotud kannatanule valu tekitamisega, oleks valu tekitamine ka löömise puhul sobiv kriteerium, mille alusel piiritleda kriminaalkorras karistatav tegu väljapoole karistusõiguse reguleerimisala jäävast käitumisest.

Riigikohus lisab, et kuigi KarS § 121 teksti ülesehitus ei nõua seda otsesõnu, on koosseisu täitmiseks vajalik löögi teatud intensiivsus. Vastasel korral laieneks selle koosseisu rakendusala lubamatult ja hõlmaks iga kannatanu seisukohast soovimatu kehalise kontakti. Arvestades koosseisu teisi alternatiive - tervise kahjustamine, peksmine, valu tekitanud muu kehaline väärkohtlemine, ei ole tõenäoline, et seadusandja on pidanud vajalikuks lugeda löömise alternatiivis kriminaalkorras karistatavaks isegi väga vähesel määral kannatanu füüsilist puutumast riivava käitumise.⁷⁰

Tõepoolest ei ole ratsionaalne, et kriminaalkorras oleks karistatav igasugune löök, mille tugevus või intensiivsusaste on madal ning mis realselt ei saanud teisele isikule valu või kahju tekitada. Kriminaalkolleegium on õigesti välja toonud ka asjaolu, et ainult lingvistiline tõlgendamine ei ava õigusnormi tegelikku olemust. Samas on Riigikohus jätnud oma analüüsi poolikuks. Riigikohus põhjendab, et lingvistiline tõlgendamine ei vii õige tulemuseni, kuid ei selgita, milline meetod ja kuidas seda tegi või teeks. Ilmneb, et kohus viitab ajaloolisele tõlgendamisele, kui märgib, et ilmselt ei ole lingvistilise tõlgendamisega saavutatud tulemus seadusandja soov, kuid ei ole selgitanud, miks see ei võiks olla seadusandja soov või mille alusel ta seadusandja tegelikku tahet välja on selgitanud. Kohus ei ole ajaloolist meetodit

⁶⁹ Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 26.02.2014, 1.

⁷⁰ RKKKo 3-1-1-50-13, p 11.

kasutanud, vaid on märkinud, et see võiks antud juhul asjakohane olla. Riigikohus on KarS § 121 koosseisu analüüsid esitanud mitmeid väiteid, kuid ei ole neid argumenteeritult põhjendanud. Kohus ei ole valinud asjakohaseid tõlgendusmeetodeid ning ei ole tõlgendusmeetodeid adekvaatselt rakendanud.

Kaasus 2: RKHKm 3-3-1-51-13

Ka Riigikohtu halduskolleegium on leidnud, et lingvistiline tõlgendamine ei too kaasa alati õiget lahendust. Halduskolleegium analüüsis tööturuteenuste ja –toetuste seaduse⁷¹ (edaspidi TTTS) § 41.

TTTS § 41 lg 1 sätestab, et Eesti Töötukassa nõuab käesolevas seaduses ja selle alusel kehtestatud tööhõiveprogrammis sätestatud tööturutoetuse või käesoleva seaduse § 9 lg 1 p-des 3, 5 ja 7–14 ning käesoleva seaduse alusel kehtestatud tööhõiveprogrammis nimetatud tööturuteenuse saaja poolt teadliku valeandmete esitamise või tööturutoetuse või -teenuse saamist mõjutavatest asjaoludest teatamata jätmise korral või käesoleva seaduse § 18 lg-s 7, § 19 lg-s 8 ning § 20 lg-s 5 nimetatud juhtudel tööturutoetuseks alusetult makstud või tööturuteenuste osutamiseks kulunud summad tagasi. Käesoleva töö kirjutaja lisab, et 22.04.2014 tunnistas RKÜKo 3-3-1-51-13 TTTS § 41 lg 1 osas, milles see ei näe Eesti Töötukassale ette tööturutoetuse või -teenuse saamist mõjutavatest asjaoludest teatamata jätmise korral tagasinõude esitamisel kaalutusõigust, põhiseaduse vastaseks ja kehtetuks.⁷² TTTS § 41 lg 2 kohaselt, kui isik ei maksa alusetult makstud summasid tagasi, tehakse nende tagasinõudmiseks ettekirjutus koos hoiatusega. Hoiatuses märgitud tähtaja jooksul ettekirjutuse täitmata jätmise korral on Eesti Töötukassal õigus anda ettekirjutus sundtäitmiseks täitemenetluse seadustikus⁷³ sätestatud korras.

Riigikohus on juhtinud tähelepanu TTTS § 41 lg-s 1 kasutatud formuleeringule „nõuab tööturutoetuseks alusetult makstud või tööturuteenuste osutamiseks kulunud summad tagasi”. Sama paragrahvi teise lõike esimeses lauses aga kõneldakse üksnes makstud summade tagasinõudmisest ning tööturuteenuste osutamiseks kulunud summasid ei mainita.

⁷¹ Tööturuteenuste ja –toetuste seadus. – RT 2005, 54, 430 ... RT I, 24.04.2014, 1.

⁷² RKÜKo 3-3-1-51-13.

⁷³ Täitemenetluse seadustik. – RT I 2005, 27, 198 ... RT I, 13.03.2014, 3.

Ka halduskolleegium kasutab lingvistilise tõlgendamise asemel mõistet “grammatiline tõlgendamine”. Kolleegium märgib, et nende sätete grammatilise tõlgendamise korral tuleks teha järeldus, et TTTS § 41 lg-s 2 nimetatud ettekirjutusega nõuab töötukassa tagasi üksnes tööturutoetuseks alusetult makstud summad ning tööturuteenuse osutamiseks kulunud summad nõutakse tagasi teistsugusel õiguslikul alusel ja mingis muus korras, näiteks tsiviilkohtumenetluse korras.

Sellist tõlgendust Riigikohus ei poolda. Riigikohtu halduskolleegium on seisukohal, et TTTS § 41 lg-t 2 tuleb mõista viisil, et selles sättes nimetatud ettekirjutusega nõutakse tagasi nii tööturutoetuseks makstud kui ka tööturuteenuste osutamiseks kulunud summad. Vastasel korral annaks TTTS § 41 lg 2 grammatiline tõlgendus ilmselgelt ebamõistliku tulemuse – ühest ja samast faktilisest asjaolust tekkinud sisuliselt ühesugust küsimust võidakse lahendada erinevate materiaaõiguse sätete ja põhimõtete alusel ning isegi erinevat liiki kohtumenetluses.

Halduskolleegium on sätte tõlgendamisel pidanud silmas, et õiguse kohaldamine peab olema ratsionaalne ning muuhulgas otstarbekas. Kuid ka antud kaasuse puhul on kohus jätnud õigusnormi analüüsi poolikuks. On märgitud, et lingvistiline tõlgendamine ei vii mõistliku tulemuseni, kuid ei ole põhjendatud, milline tõlgendusmeetod seda teeks. Käesoleva töö kirjutaja hinnangul oleks Riigikohus pidanud täiendavalt kasutama süstemaatilis-loogilist tõlgendamist ning tõlgendama TTTS § 41 lg-t 2 kooskõlas sama paragrahvi lõikega 1. See oleks põhistanud Riigikohtu väiteid paragrahvi lõike 2 eesmärgi kohta. TTTS § 41 lg-s 1 on selgesõnaliselt kasutatud formuleeringut “nõuab tööturutoetuseks alusetult makstud või tööturuteenuste osutamiseks kulunud summad tagasi”. Samuti oleks asjakohane olnud objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise kasutamine, sest esmajoones on nimetatud lõike tõlgendamisel oluline selle tegelik eesmärk. Eesmärgiks on ettekirjutusega tagasi nõuda alusetult saadu, milleks on nii tööturutoetuseks makstud kui ka tööturuteenuste osutamiseks kulunud summad.

Riigikohus on sättes leidnud ka teise ebatäpsuse. Riigikohus tõdeb, et TTTS § 41 lg 1 ei ole sõnastuslikult õnnestunud säte ning ilmneb ka teine puudus. Sättes kasutatakse sõna „teadlikult“ ja esmapilgul ei ole kerge mõista, mida selle sõnaga tähistatakse ehk kas sõna „teadlikult“ laieneb ainult valeandmete esitamisele või ka vajalike andmete esitamata jätmisele.

Kolleegium on seisukohal, et enne sõnu „valeandmete esitamist“ paiknev tahtluse tähistamiseks kasutatud sõna „teadlikult“ ei ole laiendatav lauseosale, milles kõneldakse „tööturutoetuse või -teenuse saamist mõjutavatest asjaoludest teatamata jätmisest“. Seda seetõttu, et andmete teatamata jätmine võib olla nii tahtlik kui ka hooletusest tingitud tegu.

Seaduse rakendaja jaoks piirav ning praktikas suuri tõendamisraskusi tekitav oleks seisukoht, mille järgi TTTS § 41 lg 1 alusel saaks toetussummat tagasi nõuda vaid tööturutoetuse või -teenuse saamist mõjutavatest asjaoludest tahtliku teatamata jätmise juhtudel. Ka jätaks selline lähenemine avatuks võimaluse tõlgenduseks, et hooletusest andmete teatamata jätmise tõttu saadud tööturutoetust või tööturuteenuste osutamiseks kulunud summat saab tagasi nõuda teistsuguses korras kui tahtluse puhul.⁷⁴

Ka siin on Riigikohus leidnud, et lingvistiline tõlgendamine võib viia eksiteele. Jällegi on aga kohus esitanud väiteid, mida pole põhjendanud. Kohus oleks ka siinkohal pidanud kasutama teisi tõlgendusmeetodeid, et õiguslikku olukorda selgitada. Riigikohus märgib, et lingvistilise tõlgendamisega saadud tulemus oleks seaduse rakendaja jaoks piirav, kuid ilma täiendavate tõlgendusmeetodite kasutamisetä ei saa kindlalt väita, et see polnud seadusandja soov või koguni sätte eesmärk. Seega ei ole Riigikohus antud kohtulahendis valinud õigusnormi tõlgendamiseks asjakohaseid tõlgendusmeetodeid ning ei ole neid ka korrektselt kasutanud.

2.2. Süstemaatilis-loogiline tõlgendamine

Kaasus 1: RKKKm 3-1-1-18-13

Riigikohtu kriminaalkolleegium on kasutanud süstemaatilis-loogilist tõlgendamist seoses prokuratuuriseaduse⁷⁵ (edaspidi ProkS) § 2 lg-s 1 oleva ebaõnnestunud sõnastusega. ProkS § 2 lg 1 sätestab, et prokurörid on Riigiprokuratuuri prokurörid ning ringkonnaprokuratuuri prokurörid.

Esmapilgul võib sätte lugemisel tekkida arusaam, et sätte ei hõlma ProkS §-s 7 nimetatud prokuröri abi. Riigikohus aga märgib, et prokuratuuriseaduse süstemaatilise tõlgendamise pinnalt on siiski üheselt mõistetav, et prokuröri mõiste hõlmab ka prokuröri abi. Siiski ProkS § 7 lg 2 kohaselt prokuröri abi võib täita prokurörile pandud ülesandeid üldkorras kohtusse

⁷⁴ RKKKm 3-3-1-51-13, p 13-14.

⁷⁵ Prokuratuuriseadus. – RT I 1998, 41, 625 ... RT I, 21.12.2012, 1.

saadetud kriminaalasjade kohtulikus menetluses ulatuses, milleks on teda konkreetses kriminaalmenetluses volitanud kõrgemalseisev prokurör.⁷⁶

Riigikohus on sätte tõlgendamiseks valinud asjakohase tõlgendusmeetodi, kuid ei ole seda adekvaatselt kasutanud. Kohus märgib, et kasutab süstemaatilist tõlgendamist, kuid ei selgita, kuidas tõlgendusmeetod aitab kohtul sätte tegelikku tähendust leida. Jääb arusaamatuks, kas kohus tõlgendab ProkS § 2 lg-t 1 kooskõlas ainult sama seaduse §-ga 7 või on ta kasutanud ka teisi sätteid õiguse tõlgendamisel.

Kaasus 2: RKKKo 3-1-1-38-12

Riigikohtu kriminaalkolleegium on süstemaatilis-loogilist tõlgendamist kasutanud ka seoses kriminaalmenetluse seadustiku⁷⁷ (edaspidi KrMS) § 155 lg-ga 2². KrMS § 155 lg 2² sätestab, et kui kohtuistung heli- või videosalvestati, on heli- või videosalvestis kohtuistungi protokollile lahutamatuks osaks. Kui protokollis kajastatu on vastuolus salvestisega, siis tuginetakse salvestisele.

Riigikohus märgib, et sätte pinnalt võiks esmapilgul tõepoolest arvata, et nõue üldmenetluses toimuv kohtuistung helisalvestada on toonud kaasa kõrgema astme kohtute kohustuse kontrollida helisalvestist alati, kui kaebemenetluses tõusetub kahtlus istungiprotokollile vastavusest istungisaalis toimunud. Riigikohus aga lisab, et samas on seadusandja ka KrMS § 155 lg 2² kehtestamise järel säilitanud KrMS § 158 lg 1 endises redaktsioonis, mille kohaselt võivad kohtumenetluse pooled esitada kolme päeva jooksul pärast protokollile allakirjutamist kirjaliku taotluse kohtuistungi protokollile parandamiseks.

Järgnevalt on kriminaalkolleegium kriminaalmenetluse seadustiku süstemaatilise tõlgendamise tulemusel leidnud, et vaidlused kohtuistungi protokollile tegelikkusele vastavuse üle tuleb reeglina jätkuvalt lahendada KrMS §-s 158 sätestatud korras. Kui kohtumenetluse pool pole kolme päeva jooksul pärast kohtuistungi protokollile allakirjutamist esitanud taotlust selle parandamiseks, on ta nõustunud olukorraga, et kriminaalasja lahendamisel tuginetakse kirjalikus protokollis fikseeritud teabele. Kui aga taotlus kohtuistungiprotokollile parandamiseks esitatakse, saab paranduste tegemisel tugineda helisalvestisele.

⁷⁶ RKKKm 3-1-1-18-13, p 11.

⁷⁷ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 26.02.2014, 1.

Kui pärast kohtuistungi protokollide parandamise taotluse lahendamist jääb kohtumenetluse pool ikkagi seisukohale, et protokoll ei vasta helisalvestisele, siis on tal võimalik taotleda helisalvestise kuulamist ka apellatsioonikohtus. Kui sellises olukorras ringkonnakohus tuvastab kohtuistungide protokollide mittevastavuse helisalvestisega, siis tuleb kohtul lähtuda helisalvestisest. Riigikohtu kriminaalkolleegium jääb oma varasemas praktikas väljendatud seisukoha juurde, et KrMS §-s 158 sätestatud õiguse kasutamata jätmine ei saa olla aluseks hilisemale apellatsioonile või kassatsioonile esitamisele, ja märgib, et KrMS § 155 lg 2² omab tähtsust eeskätt KrMS § 158 pinnalt tõusetunud vaidluste lahendamisel.⁷⁸

Kohtule oleks liigselt koormav kohustus kontrollida helisalvestist alati, kui tõusetub kahtlus vastavuses istungi protokollile. Selle vältimiseks on kindel kord, mille kohaselt peab esitama taotluse protokollide parandamiseks. Sealjuures saab tugineda helisalvestisele. Riigikohtupoolne süstemaatilis-loogilise tõlgendamise kasutamine on asjakohane ning viib tulemuseni, mis on ratsionaalne nii kohtule kui ka kohtumenetluse poolele. Kui eelmise kaasuse puhul ei rakendatud tõlgendusmeetodit korrektset, siis antud kohtulahendis on seda tehtud. Riigikohus on oma seisukohti põhjendanud ning ei ilmne, et kohus oleks pidanud kasutama muid tõlgendusmeetodeid süstemaatilis-loogilise tõlgendamise asemel või sellega koos.

Kaasus 3: RKKKm 3-1-1-67-13

Süstemaatilis-loogiline tõlgendamine on Riigikohtu poolt kasutust leidnud ka seoses KrMS § 180 lg-ga 1. KrMS § 180 lg 1 sätestab, et süüdimõistva kohtuotsuse korral hüvitab menetluskulud süüdimõistetule. Seejuures arvestatakse käesoleva seadustiku §-s 182 sätestatud erandeid. Riigikohtu kriminaalkolleegium selgitab, et selles sättes ei täpsustata, kellele peab süüdimõistetule konkreetselt menetluskulud hüvitama.

Siinkohal kasutab kolleegium süstemaatilis-loogilist tõlgendamist ning märgib, et tõlgendades süstemaatiliselt kriminaalmenetluse seadustiku VII peatükis sätestatud ja arvestades ka kohtupraktikas valitsevat arusaama, tuleb kolleegiumi arvates toetada seisukohta, et KrMS § 175 lg 1 p-des 2-10 nimetatud juhtudel mõistetakse süüdimõistetult menetluskulud välja riigile ja vastavatel isikutel tekib omakorda õigus muude seaduste (näiteks riigi õigusabi seaduse⁷⁹) alusel nõuda riigilt nende poolt kantud menetluskulude hüvitamist.

⁷⁸ RKKKo 3-1-1-38-12, p 16.

⁷⁹ Riigi õigusabi seadus. – RT I 2004, 56, 403 ... RT I, 18.04.2013, 2.

KrMS § 175 lg 1 p-des 2-10 on sätestatud, et menetluskulud on: kannatanule, tunnistajale, eksperdile ja asjatundjale käesoleva seadustiku § 178 kohaselt makstavad summad, välja arvatud käesoleva seadustiku § 176 lg 1 p-s 1 nimetatud kulud; riiklikul ekspertiisiasutusel, muul riigiasutusel või juriidilisel isikul seoses ekspertiisi tegemise või joobe tuvastamisega tekkinud kulud; määratud kaitsjale määratud tasu ja kulud kuni nende põhjendatud ja vajalikus ulatuses; käesoleva seadustiku § 224 lg 1 kohaselt kaitsjale kriminaaltoimiku materjalist koopia tegemise kulud; asitõendite hoiutasu, saate- ja hävitamiskulud; konfiskeeritud vara hoiu-, võõrandamis- ning hävitamiskulud; tsiviilhagi tagamisest tingitud kulud; süüdimõistva kohtuotsusega kaasnev sundraha; muud menetlejal kriminaalasja menetlemisega tekkinud kulud, välja arvatud need, mida käeoleva seadustiku järgi loetakse eri- või lisakuludeks.

Samas aga ei ole KrMS § 175 lg 1 p-s 1 nimetatud menetluskulude, so valitud kaitsjale või esindajale makstud mõistliku suurusega tasu ja kriminaalmenetlusega tekkinud muude menetlusosaliste vajalikud kulud, riigilt väljanõudmise võimalust teistes seadustes sätestatud. Eelöeldust järeldub kriminaalkolleegiumi seisukoha kohaselt, et menetluskulu, mis on kannatanul tekkinud valitud esindajale tasu makstes, mõistetakse KrMS § 180 lg 1 esimese lause kohaselt välja süüdimõistetult vahetult kannatanule.⁸⁰

Riigikohtu tehtud järeldus on korrektne, kuid selleni jõudmisel ei ole tõlgendusmeetodit piisavalt kasutatud. Kuigi on valitud asjakohane tõlgendusmeetod ning on ka viidatud, mille süstemaatilisel tõlgendamisel tulemuseni on jõutud, siis ei ole tõlgendamistegevus kohtulahendist nähtav. Kohtupoolsed põhjendused on peaaegu olematud. Tõlgendusmeetodit ei saa lugeda adekvaatselt kasutatuks, kui on vaid märgitud, et tulemuseni on jõutud, tõlgendades süstemaatiliselt kriminaalmenetluse seadustiku VII peatükis sätestatud. Kohus on tuginenud ka kohtupraktikas valitsevale arusaamale, kuid ka sealjuures ei ole viidatud kohtulahenditele, kust see arusaam võiks nähtuda.

⁸⁰ RKKKm 3-1-1-67-13, p 11.

2.3. Ajalooline tõlgendamine

Kaasus 1: RKPJKo 3-4-1-59-13

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium on läbi ajaloolise tõlgendamise otsinud vastust küsimusele, kes on kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse⁸¹ (edaspidi KOVVS) § 64 lg 1 mõttes huvitatud isikuteks. KOVVS § 64 lg 1 sätestab, et kui üksikisik, kandidaat, valimisliit või erakond (edaspidi *huvitatud isik*) leiab, et jaoskonnakomisjoni toiminguga või valla või linna valimiskomisjoni otsuse või toiminguga rikutakse tema õigusi, võib ta esitada kaebuse maakonna valimiskomisjonile.

Riigikohtu kolleegium leiab, et kaheldamata on valimistel kandideerinud isik huvitatud isikuks vaidluses, milles väidetakse hääletamis- ja valimistulemuste moonutust põhjendusega, et valimistel osalesid isikud, kellel ei olnud õigust olla kantud valijate nimekirja. Kolleegium aga leiab, et isikud (vallaelanikud), kes valimistel ei kandideerinud, ei ole huvitatud isikuteks kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse mõttes.

Riigikohus selgitab, et hääletamise õigusega isikute osavõttu hääletamisest saab seostada hääletamisest osavõtu õigust omavate isikute ühetaolise valimisõigusega.⁸² Ühetaolise valimisõiguse mõistet põhiseadus⁸³ (edaspidi PS) ega kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus ei defineeri. Üldiselt ollakse seisukohal, et ühetaolisuse põhimõte tähendab aktiivse valimisõiguse puhul, et kõigil valijatel on võrdne arv hääli ja et nende häälte peab olema võrdne kaal valitava esindusorgani kohtade jaotuse üle otsustamisel.

Edasisel analüüsil rõhub Riigikohtu kolleegium seadusandja taatele, milles väljendub Riigikohtu kolleegiumi poolne ajaloolise tõlgendamise kasutamine. Nimelt kolleegium märgib, et seadusandjal on aga aktiivse valimisõigusega seostuvate õiguste kujundamise õigus. Seadusandja ei ole selgelt määranud, kui kaugele ulatub ühetaolise valimisõiguse kaitseala ja sellega seostuv kaebeõigus aktiivse valimisõiguse korral. Tõlgendamise teel jõuab kolleegium aga järeldusele, et seadusandja on aktiivse valimisõiguse kohaliku omavalitsuse volikogu valimisel kujundanud piirides, mis ei anna valijale õigust vaidlustada

⁸¹ Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus. – RT I 2002, 36, 220 ... RT I, 01.11.2012, 1.

⁸² RKPJKo 3-4-1-59-13, p 25-27.

⁸³ Eesti Vabariigi Põhiseadus. – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 1.

valimiskomisjoni otsust põhjendusega, et hääletamisest võtsid osa selleks õigust mitteomavad isikud.

Kolleegiumi arvates kaitseks valija praeguses vaidluses eeskätt valimistel kandideerinud isikute õigusi, sest kaebuse rahuldamisel võib muutuda mandaatide jaotus. Mandaatide jaotus puudutab otseselt passiivset valimisõigust. Aktiivne valimisõigus seostub otseselt õigusega osaleda või mitte osaleda hääletamisel ning anda või mitte anda oma hääl.

Riigikohus jätkab ning põhjendab, et valimiskomisjoni otsust ja hääletamistulemust on võimalik vaidlustada põhjendusega, et hääletamisest võtsid osa selleks õigust mitteomavad isikud vaid siis, kui kaebuse esitajal on valijate nimekirjast saadud andmed hääletamisest osavõtnute kohta. Valijal ei ole sellistele andmetele juurdepääsu õigust. Tulenevalt KOVVS § 28 lg-test 1 ja 2 on valijal nii enne kui ka pärast valimispäeva õigus kontrollida üksnes enda kohta valijate nimekirja kantud andmete õigsust.

Küll on aga KOVVS § 28 lg-ga 2 juurdepääsuõigus valijate nimekirjale pärast valimispäeva tagatud erakondade ja valimisliitude volitatud esindajatele ning üksikkandidaatidele ja nende volitatud esindajatele. Neil on juurdepääsuõigus valijate nimekirjadele põhjendatud huvi korral ja vajalikus ulatuses. Erakondade ja valimisliitude volitatud esindajatele ning üksikkandidaatidele valijate nimekirjadega pärast valimispäeva tutvumise õiguse andmise ainsaks eesmärgiks saab olla anda neile võimalus vaidlustada valimiskomisjoni otsus või hääletamistulemus põhjendusega, et hääletamisest on osa võtnud isikud, kellel ei olnud selleks õigust. Valija jaoks valijate nimekirjale seatud juurdepääsupiirangutel saab eesmärk olla vaid siis, kui eesmärgiks on mitte võimaldada kaebuse esitamist. Seega on seadusandja teadlik valik olnud seostada selliste vaidluste algatamise õigus passiivse valimisõigusega. Olukorras, kus valimistel kandideerinud isik kaebust ei esita, tähendaks valijale sellise vaidluse algatamise õiguse andmine seda, et valija kaitseb enda kaebusega kandidaatide õigusi.

Kolleegium on seisukohal, et sellise õigusliku olustiku kujundamisel on seadusandja lähtunud vajadusest kaitsta teiste isikute põhiõigusi, eeskätt privaatsuspõhiõigust ning kodu- ja omandipuutumatust, ja vähendada võimalike vaidluste arvu, mis tuleb lahendada lühikese aja jooksul piiratud ressursi tingimustes. Ilmselt on seadusandja olnud seisukohal, et valija põhiõiguste riive puudub või ei ole nii intensiivne, et see kaaluks üles teiste valijate

põhiõigused.⁸⁴ Siit nähtub, et Riigikohus proovib ise sisustada, mis võinuks olla seadusandja tahe.

Seadusandja kujundab oma tahet muuhulgas ka läbi õigustloovate aktide ning antud juhul on Riigikohus aktidest juhindunud. Samuti on kohus proovinud ise seadusandja tahet aimata. Ligipääsust valijate nimekirjale on sõltuvuses isikute õigus esitada kaebus, sest ilma kohase informatsioonita ei ole võimalik kaebust koostada. Omaette küsimus on, kui suur on tegelikult valija põhiõiguste riive ning kas riive on nii intensiivne, et kaaluks üles teiste valijate põhiõigused.

Riigikohus on normi tõlgendamiseks valinud asjakohase tõlgendusmeetodi ning on seda adekvaatselt kasutanud. Kohus on seadusandja tahte väljaselgitamiseks kasutanud allikatena seaduse sätteid ning need on olnud piisavaks, et õiguslikku olustikku selgitada. See ei tähenda, et Riigikohus ei oleks võinud seadusandja soovide ja eesmärkide kindlakstegemisel tugineda ka lisaks näiteks seaduse eelnõule, kus oleks võinud otseselt välja lugeda, mis seadusandja tahe oli. Siiski on Riigikohus analüüsi teostanud korrektselt ning on selgitanud, kuidas seadusandja on oma tahet läbi seaduste kujundanud.

Kaasus 2: RKKKm 3-1-1-1-12

Ajaloolist tõlgendusargumenti on Riigikohus kasutanud ka seoses kuni 31.08.2011 kehtinud KrMS redaktsiooni § 142 lg-ga 1. Kui praegu kehtiva redaktsiooni kohaselt lõike esimene lause sätestab, et vara arestimise eesmärk on tsiviilhagi, konfiskeerimise või selle asendamise ja varalise karistuse tagamine, siis kuni 30.08.2011 kehtinud redaktsioonis puudus märges konfiskeerimise asendamise kohta. Kuni 30.08.2011 kehtinud redaktsiooni § 142 lg 1 esimene lause reguleerib, et vara arestimise eesmärk on tsiviilhagi, konfiskeerimise ja varalise karistuse tagamine.

Riigikohtu kriminaalkolleegium leiab, et vara arestimine konfiskeerimise asendamiseks oli lubatud ka enne 1. septembrit 2011. Kolleegium lisab, et taolise seisukoha kasuks räägib ka ajalooline tõlgendusargument. Kohus ise viitab ajaloolise tõlgendusmeetodi kasutamisele. Kriminaalkolleegium viitab KarS §-le 84, mis sätestab, et kui süüteoga saadud vara on võõrandatud, ära tarvitatud või selle äravõtmine pole muul põhjusel võimalik või otstarbekas,

⁸⁴ RKPJKo 3-4-1-59-13, p 27-31.

võib kohus välja mõista summa, mis vastab konfiskeerimisele kuuluva vara väärtusele. Kohus selgitab, et konfiskeerimise asendamise eesmärk on takistada süüdlase rikastumist süüteo toimepanemise tagajärjel. Konfiskeerimise asendamine ei ole seega kuriteo eest ette nähtud iseseisev õiguslik tagajärg, vaid konfiskeerimise täitmise erivorm, mis peab tagama, et isik ei saaks kuriteo läbi kasu ka siis, kui kuriteoga vahetult saadud vara on võõrandatud või muul viisil konfiskeerimiseks kättesaamatu.

Riigikohus kasutab ajaloolist tõlgendusmeetodit, märkides, et konfiskeerimise asendamine KarS § 84 alusel oli võimalik juba karistusseadustiku jõustumisest 1. septembrist 2002. Puudub igasugune mõistlik alus eeldada, et ajaliselt hiljem, alates 1. juulist 2004 kehtima hakanud KrMS § 142 lg 1 ei pidanud konfiskeerimise tagamiseks vara arestimist lubades silmas kõiki materiaalõiguses sisalduvaid konfiskeerimise täitmise vorme, vaid kitsalt üksnes süüteo läbi vahetult saadud vara konfiskeerimist. Seega hõlmas vara arestimine konfiskeerimise tagamiseks KrMS § 142 lg 1 kohaselt enne 1. septembrit 2011 kehtinud redaktsioonis ka konfiskeerimise asendamist. Riigikohus lisab, et alates 1. septembrist 2011 KrMS § 142 lg 1 tekstis tehtud muudatustega ei muudetud vara arestimise aluseid sisuliselt.⁸⁵

Käesoleva töö kirjutaja nõustub Riigikohtu seisukohaga. Seadusandja sätestas juba KarS §-s 84 võimaluse konfiskeerimine asendada. Seega hõlmas seadusandja hinnangul vara arestimise eesmärk ka konfiskeerimise asendamise tagamise kuni 30.08.2011 kehtinud KrMS redaktsiooni § 142 lg 1 esimese lause kohaselt. Antud juhul on Riigikohus valinud normi mõtte avamiseks asjakohase tõlgendusmeetodi ning kasutanud seda õigesti. Käesoleval juhul on Riigikohus seadusandja tahte väljaselgitamisel tuginenud seaduse sätetele ning seekord on see samuti olnud piisavaks. Riigikohus on oma seisukohti ka selgelt põhjendanud.

Kaasus 3: RKKKm 3-1-1-9-12

Riigikohus on ajaloolist tõlgendamist kasutanud ka seoses elektroonilise valve kohaldamata jätmise tühistamise taotluse lahendamisel tehtavate määruste edasikaebe võimalustega. Riigikohus märgib, et tulenevalt KrMS § 383 lg-st 1 võib määruskaebe korras vaidlustada kohtumääruse, kui selle vaidlustamine ei ole välistatud KrMS § 385 kohaselt. KrMS § 385 p 20 ei luba üldjuhul esitada kaebust kohtumenetluses kohtumenetluse poole taotluse lahendamise määruse peale, kui ei ole tegemist selles punktis nimetatud kahe

⁸⁵ RKKKm 3-1-1-12, p 13-14.

erandjuhuga. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi poolt käsitletud kriminaalasjas taotleti elektroonilise valve kohaldamist ja lisapiirangute osalist tühistamist. Need taotlused jäeti rahuldamata. Tegemist ei ole KrMS § 385 p-s 20 silmaspeetavate erandjuhtudega. KrMS § 385 p-s 20 nimetatud erandjuhud on kohtumenetluse kiirendamise taotluse lahendamise määrus ja määrus, millega lahendatakse taotlus kriminaalmenetluse lõpetamiseks seoses menetluse mõistliku aja möödumisega.

Sellest lähtuv loogiline järeldus oleks Riigikohtu arvates, et kõnealused taotluste rahuldamata jätmise määrused ei ole määruskaebe korras vaidlustatavad. Seisukohale, et elektroonilise valve kohaldamise ja lisapiirangute osalise tühistamise taotluste rahuldamata jätmise määrused ei ole määruskaebe korras vaidlustatavad, võib otsida ja leida täiendavat toetust kohtupraktikast, mille kohaselt ei ole peetud määruskaebe korras vaidlustatavateks kohtumäärusi, millega on jäetud rahuldamata taotlus asendada tõkend vahistamine kergemaliigilise tõkendiga. Kahtlemata on ka elektroonilise valve puhul tegemist vahistamisega võrreldes kergema kriminaalmenetluse tagamise vahendiga ja seega võib tunduda, et tegemist on sarnaselt lahendatava probleemiga. Kolleegiumi arvates on selline järeldus siiski ekslik.

Riigikohus märgib, et see eiraks seadusandja tahet tagada elektroonilise valve sätestamisel senisest enam vabadusõiguse riive proportsionaalsust ega arvestaks menetlusõiguslikku tegelikkust – seda, et kohtuliku arutamise katkematuse põhimõtte kohaldamine on tekitanud olukorra, mille tõttu viibivad süüdistatavad kuude kaupa vahi all põhiliselt vaid kohtuistungi algusaega oodates. Eeltoodust nähtub, et Riigikohus viitab ajaloolisele tõlgendusmeetodile. Seda kasutab Riigikohus ka järgnevalt.⁸⁶

Kohus märgib, et karistusseadustiku, väärteomenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, karistusregistri seaduse, kriminaalhooldusseaduse ja vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskirja juurde, millega muuhulgas kehtestati vahistamist elektroonilise valvega asendada võimaldav KrMS § 137¹, on otsesõnu märgitud, et kõnealuse paragrahvi lõige 7 (seletuskirjas ekslikult lõige 3) sätestab nõude, et kahtlustatav või süüdistatav vabastatakse vahi alt pärast määruskaebuse esitamise tähtaja möödumist või kõrgema astme kohtus tehtud kohtumääruse jõustumist. See on vajalik selleks, et tagada nii prokurörile kui ka

⁸⁶ RKKKm 3-1-1-9-12, p 10-11.

kaitsjale võimalus kaevata elektroonilise valve kohaldamata jätmise või kohaldamine edasi kõrgemasse kohtusse.⁸⁷

Kolleegiumi arvates tuleb seadusandja selget tahet – võimaldada vaidlustada elektroonilise valve kohaldamata jätmist – kahtlemata arvestada ka seadustehniliselt mitte kõige õnnestunuma KrMS § 137¹ lg 9 tõlgendamisel. Arvestades täiendavalt seadusandja poolt KrMS § 137¹ lg 7 sisustamisest lähtuvat teleoloogilist argumenti, ei ole kahtlusi selles, et KrMS § 137¹ lg 9 võimaldab määruskaebe korras vaidlustada muuhulgas ka elektroonilise valve kohaldamata jätmist analoogiliselt sellega, nagu on lubatud määruskaebe korras vaidlustada ka vahistamise kohaldamata jätmist. Kokkuvõtvalt kujutab elektroonilise valve kohaldamata jätmise määrus endast erandit neist määrustest, millega jäetakse rahuldamata isiku taotlus asendada talle kohaldatud vahistamine kergemaliigilise tõkendiga.⁸⁸

Seadusandja on oma tahet selgelt väljendanud ning see nähtub seletuskirjast, kus on selgitatud võimalust kaevata elektroonilise valve kohaldamata jätmise või kohaldamine edasi kõrgemasse kohtusse. Seadusandja on oma tahte kirja pannud ning Riigikohus on sellest õigesti lähtunud. Riigikohtu klassikalise tõlgendusmeetodi valik on olnud asjakohane ning kohus on meetodit korrektselt kasutanud. Kohus ei ole proovinud aimata seadusandja tahet, vaid on välja otsinud allika, kus seadusandja on oma tahet selgelt väljendanud. Kohus on korrektse tõlgendamistegevuse tulemusel jõudnud õiguspärase lahendini.

2.4. Objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine

Kaasus 1: RKTko 3-2-1-119-13

Riigikohtu tsiviilkolleegium on objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist kasutanud, et kindlaks teha perekonnaseaduses⁸⁹ (edaspidi PKS) sätestatud isaduse kohtus tuvastamise regulatsiooni eesmärki. PKS § 84 lg 1 kohaselt on lapse isa mees, kes on lapse eostanud. PKS § 84 lg 1 p- de 1-3 kohaselt loetakse, et lapse on eostanud mees: 1) kes on lapse sünni ajal lapse emaga abielus; 2) kes on isaduse omaks võtnud või; 3) kelle isaduse on tuvastanud kohus.

⁸⁷ Karistusseadustiku, vääртеomenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, karistusregistri seaduse, kriminaalhooldusseaduse ja vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 562 SE III. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=758074&u=20140313151857>, 29.04.2014.

⁸⁸ RKKKm 3-1-1-9-12, p 12.

⁸⁹ Perekonnaseadus. – RT I 2009, 60, 395 ... RT I, 27.06.2012, 4.

Isaduse kohtus tuvastamise regulatsioon on sätestatud PKS §-s 94. PKS § 94 lg 1 sätestab, et isaduse tuvastab kohus, kui käesoleva seaduse § 84 lg 1 p-de 1 või 2 või § 86 kohaselt ei ole ühtki meest lapse isana kindlaks tehtud, samuti kui isadus on vaidlustatud käesoleva seaduse § 91 alusel ja kohus on tuvastanud, et laps ei põlvne mehest, kelle isadus vaidlustati. Lõike 2 kohaselt põlvnemise isast tuvastab kohus asjaolude alusel, mis võimaldavad eeldada, et laps põlvneb sellest mehest. Lõige 3 sätestab, et eostamisajaks loetakse ajavahemik kolmesajandast päevast kuni saja kaheksakümne esimese päevani enne lapse sündi. Kui on kindlaks tehtud, et laps on eostatud väljaspool eelmises lauses nimetatud ajavahemikku, siis loetakse eostamisajaks see ajavahemik.

Kolleegium tõlgendab PKS §-i 94 ning möönab, et isaduse kohtus tuvastamise regulatsiooni eesmärgiks on eelkõige tagada lapse isa kindlakstegemine juhul, kui muud perekonnaseaduses sätestatud võimalused on end ammendanud või kui soovitakse kindlust, et lapse isana saab seaduses sätestatud korras kindlaks tehtud mees, kes on ka tegelikult lapse bioloogiline vanem.⁹⁰ Riigikohus ei kasuta mõistet objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine, kuid Riigikohtu käsitlest nähtub regulatsiooni eesmärgi analüüs, mis tegelikkuses väljendab objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist.

Riigikohtu selgituste kohaselt asjaolu, et laps on mehe bioloogiline järglane, saab tänapäeval kõige usaldusväärsemalt kindlaks teha molekulaargeneetilise uuringuga. Olukorras, kus molekulaargeneetilise uuringu tegemine osutub võimatuks, muuhulgas näiteks mehe surma korral, saab kolleegiumi hinnangul tuvastada lapse põlvnemist ka muude asjaolude alusel, mis annavad piisavalt alust järeldada, et laps põlvneb sellest mehest.⁹¹

Riigikohtu tõlgenduse kohaselt on sätte tegelik eesmärk olla täiendus juhul, kui kõik teised seaduses sätestatud võimalused on end ammendanud või kui soovitakse kindlust, et muid võimalusi kasutades isana kindlaks tehtud mees on ka tegelikult lapse bioloogiline isa. Riigikohus on sätte mõtte avamiseks kasutanud objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist. Kohus on tõlgendusmeetodit kasutanud ka adekvaatselt. Samas ei ole korrektne olnud Riigikohtu poolt ainult objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise kasutamine. Käesoleva töö kirjutaja leiab, et asjakohane oleks olnud sätte analüüsimisel tugineda ka seadusandja tahtele normi loomisel ehk siis kasutada ajaloolist tõlgendusmeetodit. Ehk on ka seadusandja selgitanud, et tegemist

⁹⁰ RRTKm 3-2-1-78-11, p 10.

⁹¹ RRTKo 3-2-1-119-13, p 15.

on täiendava normiga. Praegu on see aspekt kõrvale jäetud ning keskendunud sätte tänapäevasele eesmärgile. Seega ei ole täiesti asjakohane olnud Riigikohtupoolne kasutatud tõlgendusmeetodite valik.

Kaasus 2: RKHKm 3-3-1-50-13

Riigikohtu halduskolleegium on objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist kasutanud seoses halduskohtumenetluse seadustiku⁹² (edaspidi HKMS) § 108 lg-ga 6. Nimetatud lõige sätestab, et vastustaja kannab menetluskulud, kui kohus lõpetab menetluse käesoleva seadustiku § 152 lg 1 p 4 alusel, välja arvatud juhul, kui kaebuses vaidlustatud haldusakti kehtetuks tunnistamine või kaebuses nõutud haldusakti andmine või toimingute tegemine ei olnud tingitud kaebuse esitamisest.

Käesoleva kaasuse puhul Tallinna Ringkonnakohus lõpetas haldusastja osaliselt HKMS § 152 lg 1 p 3 alusel kaebusest loobumise tõttu ning osaliselt HKMS § 152 lg 1 p 4 alusel vaidlustatud intressinõuete kehtetuks tunnistamise tõttu. Ringkonnakohus leidis, et kuna intressinõuete kehtetuks tunnistamine ei olnud tingitud kaebuse esitamisest käesolevas asjas, vaid hoopis intressinõuete aluseks olnud Maksu- ja Tolliameti Põhja maksu- ja tollikeskuse 4. juuli 2011. aasta maksuotsuse tühistamisest Tallinna Halduskohtu poolt haldusastjas nr 3-11-2373, siis ei kuulu kaebaja menetluskulud HKMS § 108 lg 6 alusel vastustajalt väljamõistmisele.

Riigikohtu halduskolleegium ei nõustu Tallinna Ringkonnakohtu poolt HKMS § 108 lg-le 6 antud tõlgendusega. Kolleegiumi arvates tuleb nimetatud sätet tõlgendada laiendavalt ja mõista vastustajalt kaebaja menetluskulud välja ka olukorras, kus vastustaja on tunnistanud vaidlustatud haldusakti kehtetuks kaebaja poolt teises haldusastjas esitatud kaebuse tõttu.

Riigikohus märgib, et selline tõlgendus toetab paremini sätte eesmärki, milleks on hüvitada kaebajale vastustaja õigusvastase haldustegevuse tagajärjel tekkinud menetluskulud. Käesoleval juhul ei kasuta Riigikohus väljendit “objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine”, kuid viitab seaduse sätte eesmärgile, mis omakorda väljendab objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist.

⁹² Halduskohtumenetluse seadustik. – RT I, 23.02.2011, 3 ... RT I, 23.12.2013, 2.

Riigikohus leiab, et haldusasjad olid omavahel seotud. Selles haldusasjas vaidlustatud intressinõuete aluseks oli teises haldusasjas vaidlustatud maksuotsus. Seega sõltus intressinõuete õiguspärasus maksuotsuse õiguspärasusest. Riigikohus märgib, et Tallinna Ringkonnakohtu kitsendav tõlgendus kohtleks kaebajaid, kel on olnud võimalus vaidlustada nii maksuotsus kui intressinõuded ühes haldusasjas, erinevalt võrreldes kaebajatega, kelle vastavad kaebused vaadatakse läbi erinevates haldusasjades.⁹³

Riigikohus on tuginenud asja lahendamisel sätte praegusele tähendusele ja eesmärgile. Tõepoolest oleks ebaõiglane olukord, kus kaebajaid koheldaks erinevalt sõltuvalt sellest, kas kaebused vaadatakse läbi ühes haldusasjas või erinevates. Riigikohus on sätte tõlgendamiseks valinud asjakohase tõlgendusmeetodi, sest õige on antud juhul lähtuda normi eesmärgist. Puudujääke võib näha aga tõlgendusmeetodi kasutamisel. Nimelt kohtulahendist ei selgu, millest tingitult on kohus sätte eesmärgi kirja pannud. Kui normi tõlgendamisel lähtuda selle eesmärgist, siis peaks ka selguma, miks on just see sätte eesmärk ning kuidas sellest lähtuvalt normi tõlgendades jõuab õiglase tulemuseni.

Kaasus 3: RKÜKm 3-1-2-3-12

Riigikohus on objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist kasutanud, tõlgendades riigivastutuse seaduse⁹⁴ (edaspidi RVastS) § 7 lg-t 1. RVastS § 7 lg 1 sätestab, et isik, kelle õigusi on avaliku võimu kandja õigusvastase tegevusega avalik-õiguslikus suhtes rikkunud (edaspidi *kannatanu*), võib nõuda talle tekitatud kahju hüvitamist, kui kahju ei olnud võimalik vältida ega ole võimalik kõrvaldada käesoleva seaduse §-des 3, 4 ja 6 sätestatud viisil õiguste kaitsmise või taastamisega. RVastS § 3 käsitleb haldusakti kehtetuks tunnistamise nõuet, § 4 toimingute lõpetamise nõuet ning § 6 haldusakti andmise või sooritamise nõuet.

Riigikohtu üldkogu märgib, et RVastS § 7 lg-st 1 tuleneb põhimõte, et kahju ei hüvitata juhul, kui kahju oleks võimalik vältida kohase õiguskaitsevahendi kasutamisega. Riigikohus selgitab, et ehkki RVastS § 7 lg 1 viitab otsesõnu üksnes RVastS §-des 3, 4 ja 6 sätestatud õiguskaitsevahenditele, tuleb teleoloogilisel tõlgendamisel asuda seisukohale, et kui kahju ei tekitatud haldusmenetluses, ent seda tegi siiski avaliku võimu kandja avalik-õiguslikus suhtes, sealhulgas kriminaalmenetluse käigus, on kahju hüvitamise eelduseks samuti see, et isik oleks kasutanud kahju vältimiseks kohaseid õiguskaitsevahendeid. Eelnevast nähtub, et kolleegium

⁹³ RKHKm 3-3-1-50-13, p 8-12.

⁹⁴ Riigivastutuse seadus. – RT I 2001, 47, 260 ... RT I, 13.09.2011, 9.

on kasutanud objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist, viidates teleoloogilisele tõlgendamisele. Riigikohus lisab, et RVastS § 7 lg 1 kohaselt ei välista õiguskaitsevahendite kasutamata jätmine küll alati hüvitise väljamõistmist täielikult, vaid võib olla aluseks hüvitise vähendamisele.⁹⁵

Isik peab tegema kõik endast sõltuva, et talle tekkiv kahju oleks olematu või minimaalne. Kui ta ei ole seda teinud, siis ei ole põhjendatud ka kahju täiel määral hüvitamine. Sageli on võimalik kahju hüvitamise asemel taastada õiglane olukord teiste meetoditega. Ka Riigikohtu üldkogu on jõunud taolise tulemuseni. Küsitav on aga selle tulemuseni jõudmise protsess. Kohus küll viitab objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise kasutamisele, kuid tegelikkuses on kohtupoolne tõlgendamistegevus jäänud kesiseks kui mitte olematuks. Kuigi valitud tõlgendusmeetod ei ole asjakohatu, siis ei ole kohtupoolne analüüs ammendav. Jääb arusaamatuks, millisest eesmärgist normi tõlgendamisel täpselt lähtuti ning miks just objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine antud juhul adekvaatne on. Teleoloogilisele tõlgendamisele viitamine ei ole tõlgendusmeetodi kasutamine. Seega ei ole kohtupoolne tõlgendusmeetodite valik olnud asjakohane ning meetodeid ei ole ka korrektselt kasutatud.

2.5. Erinevate tõlgendusmeetodite koos kasutamine

2.5.1. Lingvistiline ja süstemaatilis-loogiline tõlgendamine

Kaasus 1: RKHKm 3-3-1-69-12

Riigikohtu halduskolleegium on planeerimisseaduse⁹⁶ (edaspidi PlanS) tõlgendamisel kasutanud nii lingvistilist kui ka süstemaatilis-loogilist tõlgendamist. Nimelt käsitles kolleegium muuhulgas küsimust, kas vallaleht Koduvald vastab planeerimisseaduses sätestatud nõuetele üldplaneeringu kehtestamise teate avaldamiseks, kui vallaleht ei ilmu ühel kuul aastas. Riigikohus leidis tõlgendamise tulemusel, et ei vasta.

PlanS § 25 lg 4 esimene lause sätestab, et üldplaneeringu ja detailplaneeringu kehtestamise teate avaldab kohalik omavalitsus vastavas ajalehes ühe kuu jooksul planeeringu kehtestamise päevast arvates. Lausest nähtub, et seda kohustust saab tähtaega rikkumata täita vaid sellise vallalehe abil, mis ilmub vähemalt üks kord kuus. Riigikohus lisab, et sellist järeldust

⁹⁵ RKÜKm 3-1-2-3-12, p 73.

⁹⁶ Planeerimisseadus. – RT I 2002, 99, 579 ... RT I, 13.03.2014, 3.

kajastabki sõnaselgelt PlanS § 11 lg 2 p 3, mille kohaselt vastav ajaleht käesoleva seaduse tähenduses on üldplaneeringu ja detailplaneeringu puhul vähemalt üks kord kuus ilmuv valla- või linnaleht ja linnaosadega linnade puhul regulaarselt ilmuv linnaosa leht, samuti regulaarselt ilmuv maakonnaleht või üleriigilise levikuga päevaleht, mille on kohalik omavalitsus määranud valla või linna ametlike teadete avaldamise kohaks.

Kolleegium kasutab süstemaatilis-loogilist tõlgendamist, selgitades, et puudub võimalus tõlgendada PlanS § 11 lg 2 p 3 laiendavalt, sest niisugune tõlgendus viiks vastuoluni PlanS § 25 lg-ga 4. Samuti viitab halduskolleegium lingvistilisele tõlgendusargumendile, märkides, et laiendava tõlgendamise keeldu rõhutab ka PlanS § 11 lg 2 p 3 sõnastus. Nimelt sõna “vähemalt” kasutamine seoses vallalehe ilmumissagedusega.⁹⁷

Eelnevast nähtub, et vallaleht peab ilmuma 12 korda aastas, üks kord ühes kuus. Vallaleht, kus soovitakse esitada üldplaneeringu kehtestamise teadet, peab vastama nimetatud tingimusele. Selle tulemuseni viivad nii lingvistiline kui ka süstemaatilis-loogiline tõlgendamine. Käesoleval juhul on Riigikohus valinud asjakohased klassikalised õiguse tõlgendusmeetodid ning on neid adekvaatselt kasutanud, mistõttu on jõudnud ka õiglase tulemuseni. Riigikohus on iga meetodi kasutamisel põhjendanud, kuidas ning milliseid järeldusi aitab meetod teha.

Kaasus 2: RKPJKo 3-4-1-45-13

Lingvistilist ja süstemaatilis-loogilist tõlgendamist on kasutanud ka Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium, analüüsides KOVVS § 5 lg-s 5 sätestatud. KOVVS § 5 lg 5 sätestab, et kandideerimisõigus on igal hääleõiguslikul Eesti kodanikul ja Euroopa Liidu kodanikul, kelle püsiv elukoht asub hiljemalt valimisaasta 1. augustil vastavas vallas või linnas. Kolleegium on täpsemalt analüüsinud eeldust “hiljemalt valimisaasta 1. augustil”.

Riigikohus märgib, et üldiselt märgitakse sõnaga “hiljemalt” olukorda, kus mingi tegu tuleb teha või tingimus peab olema täidetud sätestatud tähtpäeval või sellest varem. Kohus lisab, et KOVVS § 5 lg 5 näeb ette püsiva elukoha nõude. Ka elukoha andmete rahvastikuregistris muutmine ei ole üksnes mingil hetkel toimuvaks iseseisvaks sündmuseks, vaid selle tagajärjel tekib registrisse elukohaandmete kanne, mis on kehtiv kuni muudatuse tegemiseni. Sellest

⁹⁷ RKHKm 3-3-1-69-12, p 9-11.

lähtuvalt leiab kolleegium, et lauseosa “hiljemalt valimisaasta 1. augustil” tuleb mõista selliselt, et elukoha registreering sellesse valda või linna peab olema tehtud hiljemalt 1. augustil ja ka edaspidi peab see registreering olema kehtiv. Nähtub, et sätte ainult lingvistiline tõlgendamine ei ole õiget tulemust andnud ning kohus on kasutanud järelduste tegemiseks ka teisi meetodeid.

Järgnevalt kohus tuginebki süstemaatilisele tõlgendamisele. KOVVS § 37 lg-test 1 ja 4 tulenevalt on kandidaadi registreerimise eelduseks, et ta vastab nõuetele. See tähendab, et enne registreerimist peab valla või linna valimiskomisjon kontrollima isiku püsiva elukoha nõude täidetust. Täiendavalt sätestatakse KOVVS § 37 lg 5 p-s 3, et valla või linna valimiskomisjon tühistab kandidaadi registreerimise otsuse, kui kandidaat ei vasta selle seaduse § 5 lg-s 5 sätestatud nõuetele. Sellega on seadusandja möönnud, et KOVVS § 5 lg-s 5 sätestatud tingimuste täidetud võib muutuda ja isik, kes esitamisel vastas seaduse nõudele, ei pruugi hiljem kandideerimisõiguslik olla.⁹⁸ Seesugust tõlgendust kinnitab ka kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse⁹⁹ § 18 lg 1 p 3, mille kohaselt lõppevad kohaliku omavalitsuse volikogu liikme volitused enne tähtaega isiku püsiva elukoha muutusega, kui püsiv elukoht ei asu rahvastikuregistri andmetel vastavas vallas või linnas.

Riigikohus on jõudnud õiguspärase tulemuseni, mille kohaselt ei tähenda “hiljemalt valimisaasta 1. augustil”, et tegu tuleb teha või tingimus peab olema täidetud sätestatud tähtpäeval või sellest varem, vaid püsiv elukoht peab olema ka pärast seda tähtaega vastavas vallas või linnas. Kui varasemalt analüüsitud kaasustes on lingvistilise tõlgendamise kasutamise korral jäetud probleemi käsitus poolikuks, siis antud juhul on Riigikohus korrektselt ning ammendavalt kasutanud vajalikke klassikalisi tõlgendusmeetodeid, et käsitus lõpuni viia. Riigikohus on leidnud, et ainult lingvistiline tõlgendamine ei vii õige tulemuseni ning on seetõttu kasutanud ka teist klassikalist tõlgendusmeetodit. Kohus on kasutanud süstemaatilis-loogilist tõlgendamist ning sellega avanud sätte tegeliku mõtte.

Kaasus 3: RKKKo 3-1-1-98-13

Riigikohtu kriminaalkolleegium on lingvistilist ja süstemaatilis-loogilist tõlgendamist kasutanud seoses tõendamise eripäraga lühimenetluses. Lingvistilisele tõlgendamisele viitab kohus ise, kuid süstemaatilis-loogiline tõlgendamine ilmneb kolleegiumi analüüsist.

⁹⁸ RKPJKo 3-4-1-45-13, p 22-23.

⁹⁹ Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. – RT I 1993, 37, 558 ... RT I, 22.11.2013, 1.

KrMS § 233 lg 1 kohaselt süüdistatava ja prokuratuuri taotlusel võib kohus kriminaalasja lahendada tunnistajaid, asjatundjaid ja eksperte välja kutsumata lühimenetluses kriminaaltoimiku materjali põhjal. Riigikohus märgib, et üldreegli kohaselt on lühimenetluse alustamiseks vaja prokuratuuri ja süüdistatava nõusolekut. Lühimenetluse lõpetamise osas on kohtumenetluse poolte õigused aga erinevad. Süüdistatav võib KrMS § 234 lg-s 5 sätestatu kohaselt igal ajal kuni kohtuliku uurimise lõppemiseni loobuda lühimenetlusest. Prokuröriil kriminaalmenetluse seadustiku 9. peatüki 1. jaos sätestatu kohaselt aga selline õigus puudub.

KrMS § 233 lg 3 sätestab, et lühimenetlust kohaldades juhindutakse käesoleva seadustiku 10. peatüki 2., 3., 5. ja 6. jaos sätestatust, arvestades käesolevas jaos sätestatud erisusi. KrMS § 233 lg-s 3 puudub aga viide seadustiku 10. peatüki 4. jaole. Seega on seadusandja seisukohal, et lühimenetluse raames asetleidval kohtulikul uurimisel ei juhinduta üldmenetlusele omasest kohtuliku uurimise reeglistikust, vaid üksnes KrMS §-s 237 sätestatust. KrMS § 237 reguleerib kohtulikku uurimist lühimenetluses.

Kriminaalkolleegium selgitab, et lühimenetluse üldreeglist lähtuvalt peaks lühimenetlusele olema iseloomulik selge ja põhimõtteline erinevus üldmenetluse raames asetleidvast kohtulikust uurimisest. Seda erandlikkust kajastavat fraasi KrMS § 233 lg-s 1 „kriminaaltoimiku materjalide pinnalt ilma tunnistajaid, asjatundjaid ja eksperte välja kutsumata“ tuleb eraldivõetult ning grammatiliselt tõlgendada selliselt, et kriminaalasja lahendamisel lühimenetluses tuginetakse kriminaaltoimikus sisalduvale vaid nende tõendite osas, mille allikaks on tunnistaja, asjatundja või ekspert. Nähtub, et kriminaalkolleegium kasutab lingvistilist tõlgendamist, selgitades KrMS § 233 lg 1 mõtet.

Järgnevalt kasutab kolleegium süstemaatilis-loogilist tõlgendamist. Kolleegium jätkab mõttearendust, märkides, et KrMS § 237 lg-tes 3 ja 4 sätestatu nende koostoimes tingib lühimenetluse olulist tunnust kajastava mõiste „kriminaaltoimiku materjalide pinnalt“ avaramat tõlgendamist ja arusaama, et kuigi lühimenetluses võidakse kohtus sõna anda ka kannatanule ja tsiviilkostjale ning nende esindajaile, siis ei saa nende isikute sõnavõttude tulemiks olla sellise tõendusliku teabe lisandumine, mis erineb kriminaaltoimikus sisalduvast tõendusteabest. Nii näiteks ei saa kohus kohtuotsuse tegemisel lähtuda kannatanu poolt kohtumenetluses räägitust, kui see hälbib tema poolt kohtueelses menetluses antud

ütlustest.¹⁰⁰ Samuti puudub kannatanul lühimenetluses kohtulikul arutamisel õigus taotleda uute tõendite lisamist.¹⁰¹ Kolleegium lisab, et sellegipoolest võib nii kannatanu kui tsiviilkostja poolt lühimenetluse kohtulikul uurimisel räägitu olla kohtule teabeks, et lühimenetluse kohaldamise alused puuduvad. Süstemaatilis-loogiline tõlgendamine ilmneb kahe sätte analüüsimisest koostoimes. Ka edaspidi jätkab kohus tõlgendusmeetodi kasutamisega.

Kohus märgib, et on ebaselge nii seaduses kui senises kohtupraktikas olnud see, kas ja kuivõrd tuleb mõistet „kriminaaltoimiku materjalide pinnalt“ lühimenetluse kontekstis korrigeerida KrMS § 237 lg-st 5 lähtuvalt. Selle sätte kohaselt võib süüdistatav, erinevalt kõigist teistest menetlusosalistest, taotleda lühimenetluses kohtulikul uurimisel enese ülekuulamist KrMS §-st 293 – seega üldmenetlusele omasest süüdistatava kohtuliku ülekuulamise regulatsioonist – lähtuvalt.

Kolleegium selgitab, et süüdistatava puhul on tegemist kohtumenetluse poolega ja alles seejärel ka isikulise tõendiallikaga. Seetõttu ei saagi KrMS § 233 lg-s 1 sisalduvast tõendamise eripära kajastavast fraasist, et lühimenetluses lahendatakse kriminaalasi ilma tunnistajaid, asjatundjaid ja eksperte välja kutsumata, teha järeldust, milline on süüdistatava roll kohtulikul uurimisel lühimenetluses.

Kolleegium lisab, et süüdistataval on kriminaalmenetluses lisaks KrMS § 35 lg-s 2 otsesõnu sätestatud õigustele – õigus tutvuda kaitsja vahendusel kriminaaltoimikuga ja õigus võtta osa kohtulikust arutamisest – ka kõik KrMS §-s 34 loetletud kahtlustatava õigused. Lisaks neile on aga süüdistataval ka mitmeid teisi õigusi, nagu näiteks õigus kohtulikule ärakuulamisele.

Mistahes lihtmenetlusega vabatahtlik nõustumine tähendab süüdistatavale vältimatult enda teatud õigustest loobumist. Sellise nõustumise põhjused võivad olla erinevad, kuid süüdistatavat võib kallutada lühimenetluse kasuks otsustama ka KrMS § 238 lg-s 2 sätestatu, mille kohaselt vähendatakse lühimenetluses süüdi tunnistamise korral süüdistatava karistust automaatselt ühe kolmandiku võrra. Kolleegiumi arvates on süüdistatavale lühimenetluses pakutav soodustus sedavõrd kaalukas, et *de lege ferenda* süüdistatava ütluste kui tõendi osas erandliku regulatsiooni tühistamine ja lühimenetluses kohtuasja lahendamine ilma eranditeta üksnes kriminaaltoimiku pinnalt ei oleks käsitatav loobumisena ausast kohtumenetlusest.

¹⁰⁰ RKKKo 3-1-1-98-13, p 7-11.

¹⁰¹ RKKKo 3-1-1-79-10, p 10.2.

Ausa kohtumenetluse tagamiseks lühimenetluses piisaks sellest, kui süüdistatavale tagatakse kohtumenetluses samasugused õigused, nagu on KrMS § 237 kohaselt kannatanul või tsiviilkostjal ja kui tal oleks kestvalt võimalik kuni kohtuliku uurimise lõppemiseni lühimenetlusest loobuda.

Arvestades asjaolu, et prokuratuuril puudub pädevus kohtumenetluses lühimenetlusest väljuda, siis võiks kolleegiumi arvates pidada põhjendatuks regulatsiooni, mille kohaselt juhtu, mil süüdistatav soovib kohtumenetluses antavates ütlustes hälbida kohtueelses menetluses antud ütlustest ehk siis kriminaaltoimiku materjalidest, saaks prokuratuur käsitada lühimenetluse kohaldamise aluste puudumisena.

KrMS § 237 lg-s 5 sätestatud ei ole kolleegiumi arvates aga võimalik tõlgendada selliselt, et süüdistatava kohtus antud ütlustel puudub tähendus ja need ei saa väärata kriminaalasja lahendamist vaid kriminaaltoimiku materjalide pinnalt. Süüdistatava ülekuulamine lühimenetluses KrMS §-st 293 lähtuvalt tähendab seda, et ka lühimenetluses tuleb süüdistatava ülekuulamisel juhinduda KrMS §-st 286² ja §-dest 288-289 (KrMS § 293 lg 1). Eeskätt tähendab see süüdistatava risküsitlemist, vajadusel tema kohtus antavate ütluste usaldusväärsuse kontrollimist ja seega võimalust, et süüdistatav tunnistatakse ebausaldusväärseks tõendiallikaks ning kõik tema ütlused jäetakse kohtuasja lahendamiseks lubatavate tõendite hulgast välja.

Seega süüdistatava poolt kohtus lühimenetluses ütluste andmisel võivad olla kahesugused järelmid. Esimese võimaluse kohaselt võib kohus tunnistada kohtus antud ütlused usaldusväärseks ja tugineda neile kohtuotsuse tegemisel ning jätta kohtueelses menetluses antud ütlused lubatavate tõendite hulgast välja. Teise võimaluse kohaselt tunnistatakse süüdistatav tervikuna ebausaldusväärseks tõendi allikaks ja jäetakse kõik tema ütlused lubatavate tõendite hulgast välja. Võimalust tugineda lühimenetluses tehtavas kohtuotsuses vaid süüdistatava kohtueelses menetluses antavatele ütlustele, jättes lubatavate tõendite kogumist välja tema poolt risküsitlusel antud ütlused, kehtiv lühimenetluse regulatsioon ette ei näe. Viimatiöeldu ei väära kohtu õigust tagastada kriminaaltoimik prokuratuurile, kui kohtu arvates esinevad KrMS § 238 lg 1 p-des 1 või 2 nimetatud alused.¹⁰²

¹⁰² RKKKo 3-1-1-98-13, p 11-13.

Eeltoodust nähtub, et kriminaalkolleegium on pika ja põhjaliku analüüsi käigus kasutanud nii lingvistilist kui ka süstemaatilis-loogilist tõlgendamist, analüüsides erinevaid sätteid üksteisega kooskõlas ning välistades nende vastuolu. Riigikohus on selgitanud õiguslikku olukorda, kasutades selleks kahte klassikalist tõlgendusmeetodit. Kuigi kohus on ise viidanud lingvistilisele tõlgendamisele, siis rohkemal määral on ta kasutanud süstemaatilis-loogilist tõlgendamist. Kui varasemalt on kohus sageli leidnud, et lingvistiline tõlgendamine ei vii õige tulemuseni, siis käesoleval juhul seda ei ilmne. Siiski on kohus lingvistilist tõlgendamist kasutanud kesiselt ning ei ole selle kasutamist piisavalt põhjendanud. Jällegi on vaid märgitud, mis on lingvistilise tõlgendamise tulemus, kuid protsess pole jälgitav. Teine lugu on aga süstemaatilis-loogilise tõlgendusmeetodiga. Seda on kohus kasutanud korrektselt ning vägagi ammendavalt. Kohus on õigusnorme põhjalikult analüüsinud. Kohus on tõlgendusmeetodite valiku teinud õigesti, kuid ei ole lingvistilist tõlgendusmeetodit ammendavalt kasutanud.

2.5.2. Lingvistiline ja objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine

Kaasus 1: RKTko 3-2-1-60-11

Riigikohus viitab objektiiv-teleoloogilisele ja lingvistilisele tõlgendamisele seoses võlaõigusseaduse¹⁰³ (edaspidi VÕS) § 200 lg-ga 2. Riigikohtu tsiviilkolleegium selgitab, et tasaarvestuse tulemusena lõppevad tasaarvestuse poolte nõuded VÕS § 197 lg 2 esimese lause järgi kattuvast ulatuses ajas, mil neid võis tasaarvestada, kui pooled ei lepi kokku teisiti. Tasaarvestav pool võib VÕS § 200 lg 2 järgi oma nõude teise poole nõudega arvestada ka juhul, kui tasaarvestava poole nõue on aegunud, kui õigus nõue tasaarvestada tekkis enne nõude aegumist.

Sätte enne 23.02.2011 kehtinud redaktsioonis oli sõnastus teistsugune. Enne 23.02.2011 kehtinud redaktsioonis oli sätestatud, et tasaarvestav pool võib oma nõude teise poole nõudega tasaarvestada ka juhul, kui teise poole nõue on aegunud, kui õigus nõuet tasaarvestada tekkis enne nõude aegumist. Kolleegium märgib, et varasemas redaktsioonis oli sõnade “kui tasaarvestava poole nõue on aegunud” asemel sõnad “kui teise poole nõue on aegunud”.

¹⁰³ Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 29.11.2013, 1.

Kolleegiumi arvates on sätte varasemas redaktsioonis normitehniline viga, mis muutnuks sätte selle ainuüksi grammatilisel tõlgendamisel sisutühjaks ega taganuks tasaarvestuseks aegunud nõude kui tagatise kasutamist. Kolleegium lisab, et sätte teleoloogilisel tõlgendamisel saab mõista sätte varasemat redaktsiooni analoogselt kehtivaga.¹⁰⁴ Nähtub, et kohtu arvates ei saanud nimetatud sätte tõlgendamisel lähtuda vaid lingvistilisest tõlgendamisest, vaid pidi kasutama ka objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist. Käesoleva töö kirjutaja on ka eelnevalt maininud, et Riigikohus on sageli leidnud lingvistilise tõlgendamise olema ebapiisavaks. Kohus kasutab siinkohal lingvistilise tõlgendamise märkimisel mõistet “grammatiline tõlgendamine”.

Tõepoolest ebaõiglane oleks olukord, kus pool ei saaks tasaarvestada aegunud nõudega, kui õigus nõue tasaarvestada tekkis enne nõude aegumist. Kohus on valinud asjakohased tõlgendusmeetodid, kuid ei ole tõlgendusmeetodeid korrektselt kasutanud. Kuigi on märgitud, et lingvistiline tõlgendamine ei ole piisav ning peab tuginema objektiiv-teleoloogilisele tõlgendamisele, siis ei nähtu selgelt, miks see nii on. Kohus pole selgitanud, kuidas on ta seaduse eesmärgiga kooskõlas jõudnud õiglase tulemuseni. Tegelikult ei ole kohus tõlgendamist kasutanud, vaid on meetoditele viidanud. Riigikohus on valinud asjakohased tõlgendusmeetodid, kuid ei ole neid piisavalt ning korrektselt rakendanud.

Kaasus 2: RKTko 3-2-1-75-11

Käesolevas kaasuses kasutab Riigikohtu tsiviilkolleegium erinevaid tõlgendusmeetodeid, et välja selgitada PKS § 106 lg 2 olemust. PKS § 106 lg 1 kohaselt, kui sugulane on käesoleva seaduse § 102 alusel ülalpidamise andmisest vabastatud, annab ülalpidamist sugulane, kes on seda kohustatud tegema järgmisena. Lõige 2 sätestab, et lõikes 1 sätestatu kehtib, kui sugulase vastu ei ole võimalik ülalpidamisnõuet esitada või kui ülalpidamise väljamõistmist on ülemäära raske saavutada. Selline nõue läheb üle isikule, kes on kohustatud isiku asemel ülalpidamist andnud. Nõudeõiguse üleminek ei tohi olla vastuolus ülalpidamist saama õigustatud isiku huvidega.

Riigikohus leiab, et PKS § 106 lg-t 2 vaid grammatiliselt tõlgendades võiks asuda seisukohale, et selles sättes sisalduvad täiendavad tingimused PKS § 106 lg-s 1 sätestatud asenduskohustuse tekkimiseks. Sellise tõlgendamise korral tekiks asenduskohustus üksnes

¹⁰⁴ RKTko 3-2-1-60-11, p 29.

juhul, kui ülalpidamist andma kohustatud sugulane on oma varalise seisundi tõttu ülalpidamise andmisest PKS § 102 lg 1 järgi vabastatud ja selle sugulase vastu ei ole võimalik ülalpidamiskoost et esitada või kui ülalpidamise väljamõistmist on ülemäära raske saavutada.

Kolleegiumi arvates ei oleks selline tõlgendus loogiline ega kooskõlas seaduse mõttega. Kui isik on ülalpidamiskohustusest PKS § 102 lg 1 järgi varalise seisundi tõttu vabanenud, ei ole ta üldse või osaliselt kohustatud ülalpidamist andma. Seega puudub sellisel juhul vajadus kontrollida lisaks, kas kohustatud sugulase vastu on võimalik ülalpidamiskoost et esitada või kas ülalpidamise väljamõistmist on temalt ülemäära raske saavutada. Seetõttu leiab kolleegium, et kui esimeses järjekorras ülalpidamist andma kohustatud sugulane on ülalpidamiskohustusest oma varalise seisundi tõttu PKS § 102 lg 1 järgi vabanenud, tekib järgmisena kohustatud sugulasel PKS § 106 lg 1 järgi asenduskohustus, v.a juhul, kui ka see sugulane on oma varalise seisundi tõttu ülalpidamiskohustusest vabanenud.

PKS § 106 lg 2 esimeses lauses on aga kolleegiumi arvates sätestatud lisaalused, millal tekib sugulasel asenduskohustus. Seega tuleb kolleegiumi arvates tõlgendada nimetatud sätet selliselt, et sugulasel tekib PKS § 106 lg 2 esimese lause järgi asenduskohustus ka juhul, kui ülalpidamist andma kohustatud sugulane ei ole oma varalise seisundi tõttu ülalpidamise andmisest PKS § 102 lg 1 järgi küll vabastatud, kuid tema vastu ei ole võimalik ülalpidamiskoost et esitada või kui ülalpidamise väljamõistmist on temalt ülemäära raske saavutada.

Selline tõlgendus on kolleegiumi arvates kooskõlas perekonnaseaduses sätestatud ülalpidamisõiguse üldise mõttega. PKS § 106 lg 2 pealvalt lingvistiline tõlgendamine viiks olukorrani, kus vanavanematel tekib küll asenduskohustus täisealiseks saanud lapse ülalpidamiseks, kuid mitte alaealise lapse ülalpidamiseks, sest vanemad alaealise lapse ülalpidamise kohustusest PKS § 102 lg 2 järgi ei vabane. Viimane oleks aga selges vastuolus alaealise lapse huvi ülimumslikkuse põhimõttega ega tagaks alaealisele lapsele piisavat kaitset.¹⁰⁵

Eeltoodust nähtub, et tsiviilkolleegium on sätte tegeliku mõtte avamisel kasutanud objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist ning leidnud, et lingvistiline tõlgendamine ei vii õige lahenduseni. Käesoleva töö kirjutaja nõustub Riigikohtu käsitlesega ning leiab muuhulgas, et ülalpidamise

¹⁰⁵ RKTko 3-2-1-75-11, p 17.

kohustusest vabanemine ei saa olla ainsaks õiguspäraseks kriteeriumiks asenduskohustuse tekkimiseks. Riigikohtu poolt kirjeldatud olukord, kus asenduskohustus tekiks täisealiseks saanud lapse ülalpidamiseks, kuid mitte alaealise lapse ülalpidamiseks, näitab, et tegemist ei saa olla sätte tegeliku mõttega.

Kohus on kaasuse lahendamiseks valinud asjakohased klassikalised õiguse tõlgendusmeetodid ning on seekord neid ka korrektselt rakendanud. Kui varasemalt on kohus jätnud oma analüüsi poolikus ning vaid viidanud tõlgendusmeetoditele, siis antud kaasuse puhul on ta tõlgendusmeetodeid tõesti kasutanud. Riigikohtupoolne tõlgendusmeetodite kasutus on olnud adekvaatne ning Riigikohus on oma seisukohti selgelt põhjendanud.

2.5.3. Süstemaatilis-loogiline ja ajalooline tõlgendamine

Kaasus: RKHKo 3-3-1-3-12

Riigikohtu halduskolleegium analüüsis isikuandmete kaitse seaduse¹⁰⁶ (edaspidi IKS) § 11 lg-t 1. Esmalt kohus selgitas õiguslikku olukorda ning seejärel kinnitas seda, kasutades klassikalisi tõlgendusmeetodeid. IKS § 11 lg 1 sätestab, et kui andmesubjekt on oma isikuandmed avalikustanud ise, andnud käesoleva seaduse § 12 kohase nõusoleku nende avalikustamiseks või kui isikuandmed avalikustatakse seaduse, sealhulgas käesoleva paragrahvi lõike 2 alusel, siis ei kohaldata isikuandmete töötlemisele käesoleva seaduse teisi paragrahve.

Riigikohus ei nõustu sätte analüüsimisel Tartu Ringkonnakohtuga, kes leidis, et säte on seaduslik alus andmete töötlemiseks. Riigikohtu halduskolleegium märgib, et IKS § 11 lg 1 piirab teiste sama seaduse sätete kohaldamist, mitte ei ole ise seaduslik alus andmete töötlemiseks. Ka ei tulene seaduse sättest, et juba avalikustatud isikuandmete uueks töötlemiseks ei peaks olema seaduslikku alust. Riigikohus märgib, et seadusliku aluse nõue ei tulene üksnes IKS § 10 lg-st 1, mille kohaselt isikuandmete töötlemine on lubatud üksnes andmesubjekti nõusolekul, kui seadus ei sätesta teisiti, vaid ennekõike PS § 3 lg-s 1 sätestatud seaduse reservatsiooni põhimõttest.

¹⁰⁶ Isikuandmete kaitse seadus. – RT I 2007, 24, 127 ... RT I, 30.12.2010, 2.

Riigikohus selgitab, et ainuüksi sellest, et andmed on isiku nõusolekul või seaduse alusel ilma tema nõusolekuta varem mingis vormis avalikustatud, ei saa järeldada, et täiendaval avalikustamisel ei pruugi andmesubjekti jaoks olla olulisi tagajärgi. Andmete esialgne ja korduv avalikustamine võivad toimuda väga erinevas vormis ja väga erineva intensiivsusega, sõltuvalt andmete edastaja isikust, infokanalist, kontekstist, auditooriumist jne.

Selleks, et korduva avalikustamisega kaasnevate täiendavate riivete üle ei otsustataks meelevaldselt, peab seadus PS §-st 14 tulenevalt sätestama juhtumid, mil korduv avalikustamine on lubatav. PS § 14 kohaselt õiguste ja vabaduste tagamine on seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus. Proportsionaalne eraelu riive ei oleks see, kui hädavajaliku ja mõõduka piiratud avalikustamisega käiks alati kaasas piiramatu võimalus andmeid korduvalt töödelda. Säärane võimalus oleks ilmselges vastuolus andmetöötluse eesmärgikohasuse, minimaalsuse ja kasutuse piiramise põhimõtetega (IKS § 6 p-d 2-4). Mis puutub isiku enda poolt või tema nõusolekul avalikustatud andmetesse, siis tuleb arvestada, et andmesubjekt ei pruugi oma kunagise otsustuse tegemise hetkel olla ette näinud kõiki korduva avalikustamise viise ja nende tagajärgi oma õigustele.

Ainult IKS § 11 sätete kohaldamine ilma seaduse reservatsioonita ei tagaks korduval avalikustamisel andmesubjekti õiguste piisavat kaitset. Teataval määral kaitseks andmesubjekti korduva avalikustamise eest IKS § 11 lg 4. Selle sätte kohaselt on andmesubjektil teatud tingimustel õigus nõuda varem avalikustatud isikuandmete täiendava töötlemise lõpetamist, sh uuest avalikustamisest hoidumist. Selle õiguse efektiivne kasutamine eeldab aga, et andmesubjekti teavitatakse aegsasti andmete uue avalikustamise kavatsusest.¹⁰⁷

Riigikohus nendib, et haldusmenetluse seaduse¹⁰⁸ § 40 lg 1 nõuab andmesubjekti ärakuulamist enne isikuandmete avalikustamist haldusorgani poolt ning selleks on omakorda vältimatult vajalik andmesubjekti teavitamine avalikustamise kavatsusest. Samuti on andmesubjekti teavitamine vajalik juhul, kui andmete avalikustajaks on ajakirjandusväljaanne. IKS § 11 lg 2 kohustab ajakirjanduslikul eesmärgil isikuandmete töötlemisel järgima ajakirjanduseetika põhimõtteid.

¹⁰⁷ RKHKo 3-3-1-3-12, p 21-25.

¹⁰⁸ Haldusmenetluse seadus. – RT I 2001, 58, 354 ... RT I, 23.02.2011, 3.

Riigikohtu halduskolleegium rõhutab, et nõue, mille kohaselt isikuandmete korduvaks avalikustamiseks peab olema seaduslik alus, ei piira andmete töötlemist ülemääraselt. Olgugi et IKS § 11 lg 1 sellele ei viita, on ka varem avalikustatud andmete uus töötlemine võimalik kõigil IKS §-s 14 sätestatud alustel. Kaitse juba avalikustatud andmete töötlemise eest ei saa olla ulatuslikum kui veel avaldamata andmete puhul. Samuti kohaldub juba avalikustatud andmete suhtes IKS § 11 lg 2. See võimaldab nii ajakirjandusel andmeid avalikustada kui ka teistel isikutel, samuti haldusorganitel, neid ajakirjandusele edastada.

Järgnevalt kolleegium märgib, et kasutab süstemaatilis-loogilist ja ajaloolist tõlgendamist, et kinnitada eelnevalt selgitatud. Riigikohus põhjendab, et eelnevalt märgitust teistsugusele tulemusele ei ole võimalik jõuda ka sätte kujunemislugu ja eesmärki ning seaduse süstemaatikat arvesse võttes.¹⁰⁹ Kolleegiumi selgituste kohaselt isikuandmete kaitse seaduse kuni 01.01.2008 kehtinud redaktsiooni¹¹⁰ § 2 lg 2 p-s 2 sätestati, et käesolevat seadust ei kohaldata, kui töödeldakse õiguspäraselt avalikuks kasutamiseks antud isikuandmeid. Kohus viitab ka seaduse kehtiva redaktsiooni eelnõu seletuskirjale, mille kohaselt IKS § 11 lg 1 eesmärk on kaitsta varasemaga võrreldes märksa paremini informatsioonilist enesemääramisõigust.¹¹¹

IKS § 11 lg-s 1 loetletud asjaolud (isikuandmete avalikustamine andmesubjekti poolt, nõusoleku andmine isikuandmete avalikustamiseks, isikuandmete avalikustamine seaduse alusel) oleks täiendava avalikustamise eeldustena oluliselt laiemad, kui IKS varasema redaktsiooni § 2 lg 2 p 2 teokoosseisu kirjeldus "õiguspäraselt avalikuks kasutamiseks antud isikuandmed". Seega tooks IKS § 11 lg 1 tõlgendamine andmete töötlemise seadusliku alusena kaasa informatsioonilise enesemääramisõiguse täiendava piiramise mitte ulatuslikuma kaitse.¹¹²

Riigikohus on isikuandmete kaitse seaduse sätte tõlgendamisel läbi viinud ulatusliku analüüsi, kasutades lisaks muule ka erinevaid klassikalisi õiguse tõlgendusmeetodeid. Riigikohus rõhutab, et sätte eesmärgiks on kaitsta paremini informatsioonilist enesemääramisõigust ning tuua kaasa ulatuslikum kaitse. Riigikohus on oma seisukohtade esitamisel tuginenud

¹⁰⁹ RKHKo 3-3-1-3-12, p 25-26.

¹¹⁰ Isikuandmete kaitse seadus. – RT I 2007, 24, 127.

¹¹¹ Isikuandmete kaitse seaduse eelnõu seletuskiri. 1026 SE I. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou2&op=ems2&eid=1026&assembly=10&u=20140312150555>, 30.04.2014.

¹¹² RKHKo 3-3-1-3-12, p 26.

muuhulgas ka ajaloolisele ja süstemaatilis-loogilisele tõlgendamisele, mis on käesoleva kaasuse puhul ka asjakohased. Kõigepealt on selgitatud õiguslikku olukorda ning seejärel antud põhjendustele veel tugipunkte, kasutades kahte klassikalist tõlgendusmeetodit. Mõningaid puudusi võib aga näha. Ajaloolist tõlgendamist on kohus kasutanud õigesti ning ka kohtupoolsed põhjendused annavad sellele tõestust. Samas on järjekordselt kesiseks jäänud teise tõlgendusmeetodi kasutamine. Nimelt ei ole kohus selgitanud, kuidas teda on analüüsi teostamisel aidanud süstemaatilis-loogiline tõlgendamine. Kohus küll viitab sellele, kuid sisuliselt ei rakenda seda.

2.5.4. Lingvistiline, süstemaatilis-loogiline ja ajalooline tõlgendamine

Kaasus 1: RKPJKo 3-4-1-19-10

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium on kolme tõlgendusmeetodit kasutanud, et analüüsida õigusnormi põhiseaduspärasust. Kolleegium on käsitlenud tsiviilkohtumenetluse seadustiku¹¹³ (edaspidi TsMS) § 181 lg 3¹ õigusselgust. TsMS § 181 lg 3¹ sätestab, et kui menetlusabi taotluse läbivaatamisel ilmneb, et taotleja majandusliku seisundi tõttu puudub alus talle menetlusabi andmiseks, kuid kohus leiab, et tasumisele kuuluva riigilõivu korraga tasumine takistab konkreetse kohtuasja asjaolusid arvestades ebamõistlikult isiku õigust pöörduda kohtusse oma eeldatava ja seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks, võib kohus menetlusabi korras määrata, et hagiavalduselt või apellatsioonkaebuselt tasumisele kuuluv riigilõiv tasutakse osamaksetena kohtu määratud tähtaja jooksul.

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium alustab analüüsi, märkides, et seadust ei tohi tõlgendada viisil, mis muudaks seaduse või selle sätte mõttetuks ning püüab esimese sammuna norme koostoimes tõlgendada ja normide omavahelist vastuolu välistada. Kohus märgib, et Riigikohtul puudub alus seaduse või muu põhiseadusest alamal seisva õigusakti põhiseadusvastaseks tunnistamiseks, kui normi on võimalik tõlgendada põhiseaduskonformselt, st kui mõistliku pingutusega on tõlgendamist kasutades võimalik leida põhiseaduspärane käitumisjuhised. Kui võimalikud on erinevad tõlgendusvariandid, siis tuleb eelistada sellist tõlgendust, mis on põhiseadusega kooskõlas ehk tagab erinevate põhiseaduslike väärtuste kõige suurema kaitse.

¹¹³ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 13.03.2014, 3.

Kohus jätkab analüüsi riigimenetlusabi andmise üldise käsitlusega. Kolleegium selgitab, et riigimenetlusabi andmist menetluskulude kandmisel reguleerib TsMS § 180, mille lg 1 p 2 järgi võib kohus määrata menetlusabi saaja taotlusel menetlusabina, et menetlusabi saaja võib tasuda riigilõivu, kautsjoni või muud kohtukulud või menetlusedokumentide või kohtulahendi tõlke kulud osamaksetena kohtu määratud tähtaja jooksul. TsMS § 180 lg 1 p 1 kohaselt võib kohus menetlusabi saaja menetlusabina vabastada täielikult või osaliselt riigilõivu või kautsjoni maksmisest või muude kohtukulude või menetlusedokumentide ja kohtulahendi tõlke kulude kandmisest.

Menetlusabi andmise tingimused on sätestatud TsMS §-s 181. TsMS § 181 lg 1 p-d 1 ja 2 sätestavad, et menetlusabi taotlejale antakse menetlusabi, kui menetlusabi taotleja ei suuda oma majandusliku seisundi tõttu menetluskulusid tasuda või kui ta suudab neid tasuda üksnes osaliselt või osamaksetena ja on piisav alus eeldada, et kavandatav menetluses osalemine on edukas. Seega hinnatakse taotluse lahendamisel TsMS § 181 lg 1 kohaselt menetlusabi taotleja majanduslikku seisundit ning menetluses osalemise edukust. Taotleja majanduslikku seisundit hinnatakse kahes etapis. Kõigepealt hinnatakse taotleja majanduslikku seisundit TsMS § 182 järgi ja seejärel, kui menetlusabi on § 182 järgi lubatud, siis konkreetse menetlusabi liigi valikul TsMS § 186 järgi.

Riigikohus viitab TsMS § 182 lg 2 p-dele 1 ja 2 ning märgib, et füüsilisele isikule ei anta menetlusabi juhul, kui menetluskulud ei ületa eeldatavasti menetlusabi taotleja kahekordset keskmist ühe kuu sissetulekut, mis on arvatud taotluse esitamisele eelnenud nelja kuu keskmise kuusissetuleku alusel ning millest on maha arvatud maksud ja sundkindlustuse maksed ning seadusest tulenevate ülalpidamiskohustuste täitmiseks ettenähtud summa, samuti mõistlikud kulud eluasemele ja transpordile; või kui menetlusabi taotleja saab menetluskulud kanda oma olemasoleva ja suuremate raskusteta müüdava vara arvel, millele saab seaduse kohaselt pöörata sissenõude.¹¹⁴

Riigikohtu poolt käsitletava TsMS § 181 lg-ga 3¹ täiendati seadust 14. juunil 2010, mil jõustus tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja asjaõigusseaduse muutmise seadus.¹¹⁵ Kolleegium tõdeb, et TsMS § 181 lg 3¹ ühesugune mõistmine koostoimes tsiviilkohtumenetluse seadustiku teiste menetlusabi reguleerivate sätetega on raskendatud.

¹¹⁴ RKPJKo 3-4-1-19-10, p 31-34.

¹¹⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja asjaõigusseaduse muutmise seadus. – RT I 2010, 26, 128.

TsMS § 182 lg 2 p-d 1 ja 2, mis sätestavad menetlusabi andmise piirangud sõltuvalt füüsilisest isikust taotleja majanduslikust seisundist, on üldnormina sõnastatud imperatiivselt menetlusabi andmist välistavalt. Säte lähtub sellest, et kui eeldatavad menetluskulud ei ületa taotleja kahe kuu sissetulekut, siis suudab ta menetluskulusid kanda. Ehk teisiti öeldes, taotlejal ei peaks sellisel juhul olema majandusliku seisundi tõttu takistusi oma rikitud õiguste kaitseks kohtusse pöördumisel. TsMS § 181 lõike 3¹ kohaldamine eeldab aga just menetlusliku takistuse olemasolu, s.o suutmatust pöörduda kohtusse oma õiguste kaitseks. Riigikohus leiab, et seadusandja, tahtes leevendada menetlusabi andmise piiranguid, oleks saanud seda teha selgemalt, menetlusabi regulatsiooni vajalikul määral süsteemselt ümber kujundades.

Kolleegium rõhutab, et kohtu ülesandeks on seaduste tõlgendamine ning seaduses olevate vastuolude ja lünkade ületamine. Samuti, igasugune seaduse ebaselgus ei tähenda tingimata põhiseadusvastasust. Riigikohus märgib, et seaduse süstemaatilise tõlgendamise abil on võimalik järeldada seadusandja tahet sätestada füüsilistele isikutele üldisest menetlusabi andmise korrast erand riigilõivu ajatamiseks. Riigikohus leiab, et TsMS § 181 lg-t 3¹ on võimalik kohaldada. Eelnevast nähtub, et kohus on kasutanud süstemaatilis-loogilist tõlgendamist, et avada seadusandja tahe. Seega on tuginetud süstemaatilis-loogilisele ja ajaloolisele tõlgendusmeetodile.

Kolleegium jätkab ning märgib, et TsMS § 181 lg 3¹ võimaldab seega kohtul riigilõivu ajatada juhul, kui riigilõivu korraga tasumine takistaks kohtuasja asjaolusid arvestades ebamõistlikult isiku õigust pöörduda kohtusse oma eeldatava ja seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks.

Järgnevalt tugineb kolleegium lingvistilisele tõlgendamisele ning selgitab, et TsMS § 181 lg 3¹ näeb ette erikorra võrreldes menetlusabi andmise üldise korraga. Sätte sõnastuse kohaselt on tegemist menetlusabi korras määratava abiga, mis seisneb konkreetse menetluskulu – riigilõivu – ajatamises. Säte näeb ette ka eraldi korra majandusliku seisundi hindamiseks: kohus leiab pärast majandusliku seisundi tuvastamist, et taotleja majandusliku seisundi tõttu ei ole alust menetlusabi anda, kuid hindab samas, et tasumisele kuuluva riigilõivu korraga tasumine takistab kohtuasja asjaolusid arvestades ebamõistlikult isiku õigust pöörduda kohtusse.

Kolleegiumi põhjendustel nende seisukohta, et TsMS § 181 lõiget 3¹ saab käsitada erinormina TsMS § 181 lg 1 p 1 ja § 182 lg 2 p-de 1 ja 2 suhtes, toetab ka sätte eelnõu seletuskiri.¹¹⁶ See viitab jällegi ajaloolisele tõlgendusmeetodile, kus seadusandja tahet soovitakse avada seaduse seletuskirja abil.

Kohtul on võimalik TsMS § 181 lg-t 3¹ kohaldada juhul, kui ta vaatab läbi füüsilise isiku lubatavat taotlust. Seejuures hindab kohus ka TsMS § 181 lg 1 p 2 ja lg-te 2–3 järgi kavandatava menetluses osalemise edukust ja eriti asja tähendust taotlejale ning menetluses osalemise mõistlikkust.¹¹⁷ Eeltoodust tulenevalt on kolleegiumi arvates menetlusabi taotluse läbivaatamisel kohtul kaalutusõigus. Riigikohus leiab, et analüüsitud õigusnorm on põhiseaduspärane.¹¹⁸

Riigikohus märkis õigesti, et esmatähtis on proovida normi tõlgendada põhiseaduskonformselt, kui küsimuse all on sätte põhiseaduspärasus. Peab aga tõdema, et Riigikohus ei ole antud kaasuse puhul klassikalisi tõlgendusmeetodeid adekvaatselt kasutanud. Esmalt on küsitav tõlgendusmeetodite valik. Riigikohus on viidanud lingvistilisele, süstemaatilise-loogilisele ja ajaloolisele tõlgendamisele, kuid on välja jätanud objektiiv-teleoloogilise tõlgendusmeetodi. Objektiiv-teleoloogiline tõlgendusmeetod aitaks samuti õigusselgust luua, sest ka Riigikohus vihjab kaudselt sätte eesmärgile.

Tõlgendusmeetodite kasutamist ei ole kohus tegelikkuses selgitanud. Kohus ei ole selgitanud, kuidas on läbi süstemaatilise tõlgendamise võimalik näha seadusandja tahet. Seda on küll seisukohana esitatud, kuid pole arusaadavalt põhjendatud. Ka lingvistilisele tõlgendamisele on pigem viidatud ning tegelikult ei ole seda sisuliselt rakendatud. Ei ole lahti selgitatud, kuidas sõnastus avab sätte mõtte. Samuti on pealiskaudseks jäänud ajaloolise tõlgendamise kasutamine. Jällegi ei ole Riigikohtu järeldused valed, kuid tõlgendamistegevus on jäänud liigselt pealiskaudseks.

¹¹⁶ RKPJKo 3-4-1-19-10, p 36-38.

¹¹⁷ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja asjaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 657 SE III. Arvutivõrgus:
<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=886994&u=20140310152404>,
30.04.2014.

¹¹⁸ RKPJKo 3-4-1-19-10, p 39-40.

Kaasus 2: RKKKo 3-1-1-23-12

Kolme nimetatud klassikalist tõlgendusmeetodit on kasutanud ka Riigikohtu kriminaalkolleegium, et tõlgendada KarS § 298¹ lg-t 1. Paragrahv reguleerib mõjuvõimuga kauplemist. KarS § 298¹ lg 1 sätestab, et vara või muu soodustuse lubamisega nõustumise või vastuvõtmise eest vastutasuna selle eest, et isik kasutab ebaseaduslikult oma tegelikku või eeldatavat mõju eesmärgiga saavutada avaliku halduse ülesandeid täitvalt ametiisikult tema ametiseisundit kasutades teo toimepanemine või toimepanemata jätmine vara või muu soodustuse andja või kolmanda isiku huvides, – karistatakse rahalise karistusega või kuni kolmeaastase vangistusega.

Kolleegium märgib, et karistusõiguse kui repressiivse õigusharu eripära seab karistusõigusnormi tõlgendamisele kindlad piirid. Karistusõigusnormi sisu avamine ei tohi viia normi piiridest väljumiseni ega nende juhtumite hõlmamiseni karistusnormiga, mida seadusandja pole soovinud karistatavaks kuulutada. KarS § 2 lg 4 keelab otsesõnu teo tunnustamise süüteks seaduse analoogia põhjal, millest tuleneb keeld arendada karistusseadustiku regulatsiooni edasi väljapoole seaduses endas ette antud karistatavuspiire. Viimane kujutaks endast ühtlasi ka KarS § 2 lg-s 1 ja PS § 23 lg-s 1 sätestatud karistusseaduse määratletuspõhimõtte *nullum crimen nulla poena sine lege certa* rikkumist.

Määratletuspõhimõtte kohaselt peab nii tegu, mille eest seadus karistuse ette näeb, kui ka karistus olema selgelt määratletud, et igapähe oleks võimalik ette näha, milline käitumine on keelatud ja karistatav ning milline karistus selle eest ähvardab, et ta saaks oma käitumist vastavalt kujundada. Nimetatud põhjustel tuleb iseäranis karistusõigusnormi sisu selgitamisel esmajoones tugineda selle grammatilisele tõlgendamisele. Nähtub, et ka kriminaalkolleegium kasutab lingvistilise tõlgendamise märkimisel mõistet “grammatiline tõlgendamine”. Nimetatud tõlgendusmeetodiga Riigikohus alustab ka oma analüüsi.

Kolleegium leiab, et võttes aluseks KarS § 298¹ lg-s 1 sätestatud mõjuvõimuga kauplemise koosseisu süntaktilise analüüsi, tuleb asuda seisukohale, et kõnealuses koosseisus kirjeldatud teo karistatavuseks peab olema tuvastatud mõjuvõimuga kaupleja poolt ametiisiku mõjutamise ebaseaduslikkus. Taolise järelduse ainuvõimalikkust kinnitab tunnuse „ebaseaduslik“ asukoht KarS § 298¹ lg-s 1 sisalduva lause ülesehituses, millest nähtub, et seadusandja on nimetatuga sidunud isiku poolt oma tegeliku või eeldatava mõju kasutamise, mitte aga vara või muu soodustuse lubamisega nõustumise või vastuvõtmise.

Seega tuleb mõjuvõimuga kauplemise koosseisu tõlgendada selliselt, et ebaseaduslikkus peab iseloomustama avaliku halduse ülesandeid täitva ametiisiku mõjutamist, mis peab olema keelatud. Ebaseaduslikkuse näol on tegemist mõjuvõimuga kauplemise kui teo õigusvastasust iseloomustava tunnusega, mida seadusandja on arvanud koosseisu objektiivsete elementide hulka ning tuleb teo koosseisupärasuse hindamise käigus positiivse tunnusena tuvastada.

Tunnuse „ebaseaduslik“ kaudu toimub seeläbi ametiisiku lubatud mõjutamise (nt seaduslik lobitöö, esindaja, sealhulgas kaitsja tegevus kohtu- või haldusmenetluses jms) piiritlemine keelatud tegevusest. Ametiisiku mõjutamise seaduslikkus välistab KarS § 298¹ lg 1 koosseisu. Seetõttu tuleb nii süüdistuses kui süüdimõistvas kohtuotsuses ära näidata, milliste õigusnormide alusel on ametiisiku mõjutamine konkreetsel juhtumil loetud ebaseaduslikuks. Silmas tuleb pidada sedagi, et kui ametiisiku mõjutamine seisneb talle või kolmandale isikule hüve lubamises või andmises, järgneb mõjutaja vastutus altkäemaksu või pistise andmise või vahendamise eest. Mõjuvõimuga kauplemise koosseis ei nõua seega hüve lubamisega nõustumise või vastuvõtmise ebaseaduslikkust (tulenevalt näiteks mõnes seaduses sisalduvast keelust).

Kohus jätkab analüüsi süstemaatilis-loogilise tõlgendusmeetodiga. Riigikohus märgib, et mõjuvõimuga kauplemise koosseisu eelnevat grammatilist tõlgendust toetab ka nimetatud koosseisu objektiivsete tunnuste süstemaatiline käsitlus.

Seadusandja on mõjuvõimuga kauplemise kriminaliseerinud n-õ igapähe deliktina. Seetõttu ei pea selle kuriteo subjekt olema ametiisik ega isegi mitte isik, kes tegutseb avaliku halduse sfääris kõige laiemas tähenduses. Sellest järeldub, et seadusandja pole soovinud piirata mõjuvõimuga kauplemise koosseisu kohaldamisala üksnes nende isikute tegevusega, kelle poolt hüve lubamisega nõustumine või vastuvõtmine võib eelduslikult kujutada ohtu avaliku võimu toimimise usaldusväärsele ja erapooletusele. Mõistetavalt ei saa õiguskord aga sisaldada igapähe laienevat ja üleüldist mis tahes hüvede lubamisega nõustumise või vastuvõtmise keeldu, kuid seadusandja saab kehtestada vastavad piirangud avalike teenistujate jaoks, kaitsmaks avaliku võimu toimimise objektiivsust.

Sel põhjusel on nimetatud tegude seaduslikkuse üle võimalik otsustada üksnes ametiisikute korral, kuid mitte nende isikute puhul, kellel see eriline isikutunnus puudub. Õigust kohaldades saab lähtuda vaid arusaamast, et seadusandja ei soovi luua normi, millel ei ole

praktilist väljundit. Tõlgendades mõjuvõimuga kauplemise koosseisu selliselt, et „ebaseaduslik“ selle tähenduses peab olema mõjuvõimuga kaupleja poolt hüve aktsepteerimine, saaksime tulemuseks, et kõnealuse tunnuse kindlakstegemine igäühe puhul pole võimalik, vaatamata sellele, et seadusandja on mõjuvõimuga kauplemise tunnistanud karistatavaks üldsüüteona.¹¹⁹

Kolleegium lõpetab analüüsi, kasutades ajaloolist tõlgendamist, ning märgib lisaks eeltoodule järgmist. Mõjuvõimuga kauplemise koosseis toodi Eesti karistusõigusesse, viimaks karistusseadustikku kooskõlla korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsiooni¹²⁰ (edaspidi konventsioon) sätetega. Konventsioon ratifitseeriti 6. detsembril 2001 ja see jõustus Eesti suhtes 1. juulil 2002. Konventsiooni ratifitseerimise seaduse¹²¹ § 3 kohaselt ei määratlenud Eesti vastavalt Konventsiooni artikli 37 lõikele 1 kuriteona artiklis 12 nimetatud otsuse tegemise mõjutamist ehk mõjuvõimuga kauplemist. 13. jaanuaril 2006 jõustunud korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsiooni ratifitseerimise seaduse § 3 kehtetuks tunnistamise seadusega¹²² reservatsioonist loobuti. Kuna Eesti otsustas jätta reservatsiooni pikendamata, muutus reservatsioon rahvusvaheliselt kehtetuks 1. jaanuaril 2006.

Konventsiooni artikkel 12, mis reguleerib otsuse tegemise mõjutamist, määratleb karistatava teona keelatud (lubamatu) hüve lubamise, pakkumise või andmise, kui see on otsese või kaudse tahtlusega toime pandud isiku suhtes, kes väidab või kinnitab, et tal on võimalik ametiisiku otsuseid enda või teise isiku huvides oluliselt mõjutada. Konventsiooni kohaselt määratleb selle osaline kuriteona sellise hüve palumise, vastuvõtmise või lubamise või hüve pakkumise heakskiitmise, mis põhineb isiku mõjukuse arvestamisel, olenemata sellest, kas isik on oma mõjuvõimu kasutanud või kas see eeldatav mõjukus viib kavatsatud tulemuseni.¹²³

Konventsiooni seletuskirja kohaselt soovitakse selle tegevuse kriminaliseerimisega võidelda selliste isikute korruptiivse käitumise vastu, kes kuuluvad ametiisiku või erakonna lähiringkondadesse ja püüavad seda positsiooni kuritarvitada. Samas märgitakse, et sobimatu

¹¹⁹ RKKKo 3-1-1-23-12, p 8.1.-8.4.

¹²⁰ Korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsioon. – RT II 2001, 28, 140.

¹²¹ Korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsiooni ratifitseerimise seadus. – RT II 2001, 28, 140.

¹²² Korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsiooni ratifitseerimise seaduse § 3 kehtetuks tunnistamise seadus. – RT II 2006, 1, 1.

¹²³ RKKKo 3-1-1-23-12, p 9-9.1.

mõjutamise all ei ole silmas peetud tunnustatud lobitöö vorme. Konventsiooni seletuskiri kasutab nii sätte tekstist tulenevat mõistet „keelatud (lubamatu) hüve“ ehk „undue advantage“ kui ka mõistet „improper influence“ ehk „sobimatu mõju“.

Seega ei kirjuta konventsioon koos seda selgitava materjaliga osalisriikidele täpselt ette, kas mõjuvõimuga kauplemine tuleb tunnistada karistatavaks rõhuasetusega kaupleja poolt hüve vastuvõtmise või ametiisiku mõjutamise keelatusel, kuid ühelgi juhul ei taotle konventsioon ametiisiku kõigi tasuliste mõjutamise vormide keelustamist. Seda kinnitab ka konventsiooni seletuskirjas märgitu, et mõjuvõimuga kauplemine ei hõlma sotsiaalselt aktsepteeritud lobitööd. Viimase mõistet konventsioon ei sisusta.¹²⁴

Mõjuvõimuga kauplemise koosseisu määratlemine karistusõiguses sõltub seetõttu üksikasjades konventsiooni iga üksiku liikmesriigi õiguskorras omaksvõetud lähenemisest ametiisiku mõjutamisvormide seaduslikkuse kohta, sealhulgas lobitöö õiguslikust regulatsioonist. Karistusseadustiku § 298¹ lg 1 kehtestamisega on seadusandja Eesti õiguses selle koosseisu sõnastusest tulenevalt seadnud esiplaanile ametiisiku mõjutamise ebaseaduslikkuse. Samas puudub käesoleval ajal Eesti õiguskorras näiteks nii lobitöö definitsioon kui regulatsioon, mistõttu ametiisiku mõjutamise ebaseaduslikkus on tuletatav eeskätt teatud tegude süütegudena kriminaliseeritusest. Näiteks altkäemaksu või pistise andmine.¹²⁵

Antud kaasuse puhul on Riigikohus vastupidiselt eelmise kaasusega kasutanud kolme tõlgendusmeetodit korrektselt ning ammendavalt. Riigikohus on viidanud tõlgendusmeetodile ning on seejärel põhjendanud, kuidas meetod aitab Riigikohtul sätte mõtte avada. Tegemist ei ole vaid tõlgendusmeetodile viitamisega, vaid sisulise analüüsi ning kasutamisega. Nii on toimitud kõigi kolme tõlgendusmeetodi puhul. Riigikohtu poolt teostatud analüüs on põhjalik ning adekvaatne. Samuti ei esine puudusi tõlgendusmeetodite valiku puhul.

Käesoleva töö kirjutaja nõustub Riigikohtu käsitlemisega. Mõjuvõimuga kauplemise objektiivne koosseis nõuab, et isik kasutaks ebaseaduslikult oma tegelikku või eeldatavat mõju. Riigikohus on esile tõstnud mõiste “ebaseaduslik” ning selle sisustamise. Ebaseaduslik tähendab sätte kontekstis, et tegemist peab olema keelatud teoga. Keelatud tegu peab olema

¹²⁴ Criminal Law Convention on Corruption. ETS No. 173. Arvutivõrgus: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/173.htm>, 30.04.2014.

¹²⁵ RKKKo 3-1-1-23-12, p 9.2.

ka seaduses fikseeritud. Seega ei saa sätet kohaldada, kui pole tuvastatud ebaseaduslikkus mõne teise õigusnormi kaudu.

2.5.5. Lingvistiline, süstemaatilis-loogiline, ajalooline ja objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine

Kaasus 1: RKKKo 3-1-1-29-12

Riigikohtu kriminaalkolleegium rakendas kõiki tõlgendusmeetodeid, kui analüüsis narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse¹²⁶ (edaspidi NPALS) § 3¹ lg-t 1, mis kehtis süüdistatavale inkrimineerinud teo toimepanemise ajal ehk kuni 27. veebruarini 2011 kehtinud redaktsiooni.

Praegu kehtiv NPALS § 3¹ lg 1 sätestab, et narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjad kehtestab sotsiaalminister määrusega. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja tehakse muudatused ja täiendused Ravimiameti ettepanekul. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjade koostamisel lähtutakse ÜRO 1961. aasta narkootiliste ainete ühtsest konventsioonist¹²⁷ ja ÜRO 1971. aasta psühhotroopsete ainete konventsioonist¹²⁸ või arvestatakse narkootiliste ja psühhotroopsete ainete kuritarvitamise ja sõltuvuse tekitamise riski suurus.

Teo toimepanemise ajal kehtinud õigusnorm reguleeris, et narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjad kehtestab sotsiaalminister määrusega. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja tehakse muudatused ja täiendused Ravimiameti ettepanekul. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjade koostamisel lähtutakse ÜRO 1961. aasta narkootiliste ainete ühtsest konventsioonist ja ÜRO 1971. aasta psühhotroopsete ainete konventsioonist, arvestades narkootiliste ja psühhotroopsete ainete kuritarvitamise ja sõltuvuse tekitamise riski suurus.

Käesoleva kaasuse puhul kassaator leidis, et sotsiaalministril puudus pädevus zopiklooni lisamiseks Eestis kehtivasse narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja. Kassaator leidis, et teo toimepanemise ajal kehtinud redaktsiooni kohaselt sai sotsiaalminister nimekirja

¹²⁶ Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. – RT I 1997, 52, 834 ... RT I, 17.04.2013, 2.

¹²⁷ ÜRO 1961. aasta narkootiliste ainete ühtne konventsioon. – RT II 1996, 19, 84.

¹²⁸ ÜRO 1971. aasta psühhotroopsete ainete konventsioon. – RT II 1996, 19, 84.

lisada üksnes need ained, mis on loetletud konventsioonides ning ÜRO 1961. aasta ja 1971. aasta konventsioonides sellist ainet ei sisaldu. Kriminaalkolleegium sellise tõlgendusega ei nõustu.

Kolleegium alustab omapoolset tõlgendamist lingvistilise tõlgendamisega ning selgitab, et hoolimata mõneti raskepärasest sõnastusest oli kuni 27.02.2011 kehtinud NPALS § 3¹ lg 1 kolmandast lausest grammatiliselt siiski mõistetav, et sotsiaalminister võis lisada narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja ka aineid, mida konventsioonide loetelud ei sisalda. Nõuet „lähtuda“ konventsioonidest ei saa grammatilises mõttes samastada nõudega koostada siseriiklikud nimekirjad konventsioonides sisalduvate loeteludega üks-ühele kattuvalt. NPALS § 3¹ lg 1 tähenduses kujutab endast konventsioonidest lähtumist ka näiteks see, kui sotsiaalminister juhindub mõnda ainet nimekirja lisades mõlema konventsiooni preambuli esimeses lõikes sisalduvast soovist kaitsta inimeste tervist ja heaolu.

Riigikohus kasutab lingvistilist ja süstemaatilist-loogilist tõlgendamist, märkides, et NPALS § 3¹ lg 1 kolmanda lause süstemaatilise tõlgenduse korral kõneleb kassaatorite seisukohtade vastu ka NPALS § 3¹ lg 1 teises lauses sisalduv Raviameti ettepaneku nõue. Kuivõrd eelduslikult omavad Raviameti ametnikud ekspertteadmisi narkootiliste ja psühhotroopsete ainete vallas ning et sõna „ettepanek“ viitab grammatiliselt sisulisele ja motiveeritud teavitamisele, on raske näha põhjendust, miks peaks sotsiaalministri pelk informeerimine konventsioonides sisalduva avalikult kättesaadava ainete loetelude ja nende muudatuste kohta toimuma „Raviameti ettepanekul“.

Kolleegium on kasutanud ka ajaloolist tõlgendamist, lisades, et seadusandja tahe NPALS § 3¹ lg 1 kolmanda lause eelmise redaktsiooni kehtestamisel on välja loetav 17. veebruaril 2011. aastal vastu võetud seadusemuudatuse kohta koostatud seletuskirjast.¹²⁹ Seadusandja leidis, et säte tekitab tõlgendamisel ebaselgust, sest selle kohaselt justkui lisatakse narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja üksnes konventsioonides loetletud ained, hinnates nende ainete kuritarvitamise ja sõltuvuse tekkimise riski suurust.¹³⁰ Seega leidis seadusandja, et siseriiklike nimekirjade täiendamine konventsioonides mitte sisalduvate ainetega oli hoolimata NPALS § 3¹ lg 1 kolmanda lause mõneti ebaõnnestunud sõnastusest võimalik juba enne 27.02.2011.

¹²⁹ RKKKo 3-1-1-29-12, p 18.2.-18.3.

¹³⁰ Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 886 SE. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=9151f10e-9af7-80b7-13b3-f3e8faddcdb0&>, 30.04.2014.

Kassaatorite tõlgendus NPALS § 3¹ lg 1 kolmandale lausele ei ole Riigikohtu arvates ka teleoloogiliselt põhjendatud. Teleoloogiline põhjendus väljendab objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist. Riigikohus märgib, et kuivõrd kogu narkootikume puudutav regulatsioon – s.o konventsioonid ja narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ja nende lähteainete seadus, aga ka vastavad kuriteokoosseisud karistusseadustikus – on esmajoones loodud rahvatervise kaitseks, oli sotsiaalministril õigus juba enne NPALS § 3¹ lg 1 kolmanda lause muutmist nimetatud õigushüve kaitseks lisada siseriiklikesse kontrollinimekirjadesse ka aineid, mida pole konventsioonides nimetatud, kuid mis on rahvatervisele piisavalt ohtlikud, et õigustada karistusõiguslikku sekkumist.¹³¹

Riigikohtu kriminaalkolleegium on edukalt kasutanud kõiki nelja klassikalist tõlgendusmeetodit ning on jõudnud õiguspärase lahenduseni. NPALS kuni 27.02.2011 kehtinud redaktsiooni § 3¹ lg 1 oli tõepoolest ebaõnnestunud sõnatusega, kuid sisulisel oli seda võimalik mõista. Esmatähtis on aru saada sätte tegelikust mõttest ning Riigikohus on arusaama tõlgendamisel saavutanud. Riigikohus on kasutanud kõiki klassikalisi tõlgendusmeetodeid korrektselt. Iga meetodi kasutamisel on kohus selgitanud, mida tõlgendatakse ning kuidas meetod aitab Riigikohtul sätte tegelikku olemust selgitada. Nagu ka eelmise kaasuse puhul ei ole tegemist pelgalt viidetega mingile tõlgendusmeetodile, vaid kõiki meetodeid on sisuliselt rakendatud. Samuti on asjakohane olnud kõikide tõlgendusmeetodite kasutamine, sest kõik kasutatud meetodid on Riigikohtul aidanud teatud probleemseid kohti ületada.

Kaasus 2: RKHKo 3-3-1-39-10

Kõiki klassikalisi tõlgendusmeetodeid on oma kohtulahendis kasutanud ka Riigikohtu halduskolleegium. Halduskolleegium pidas vajalikuks kasutada kõiki tõlgendusmeetodeid seoses kuni 28.03.2009 kehtinud maareformi seaduse¹³² redaktsiooni (edaspidi MRS) § 23³ lg-ga 6. Kolleegium tõlgendab MRS § 23³ lg-t 6, et selgitada, milliseid eelistuskriteeriume tuleks vallavolikogul kohaldada juhul, kui sama põllumajandusmaa kasutusvaldusesse taotlejaid on mitu.

¹³¹ RKKKo 3-1-1-29-12, p 18.3.-18.4.

¹³² Maareformi seadus. – RT 1991, 34, 426 ... RT I, 14.01.2014, 1.

Nimetatud lõige sätestab, et üks isik võib käesoleva paragrahvi alusel kasutusvaldusesse saada kuni 250 ha vaba põllumajandusmaad, mille koosseisu võib maakorraldusnõuetest tulenevalt kuuluda kokku kuni 15 ha metsamaad. Kui käesoleva lõike esimeses lauses sätestatud piirmäära piires ei jätku taotlusi kõigile kohaliku omavalitsuse haldusterritooriumil kasutusvaldusesse antavatele vaba põllumajandusmaa maatükkidele, võib vallavolikogu otsustada anda ühe isiku kasutusvaldusesse rohkem kui 250 ha maad, võimaldades kõigil taotlejatel esitada täiendavaid taotlusi. Vaba põllumajandusmaa kasutusvaldus seatakse ühe isiku kasuks. Kui ühte maatükki soovib kasutusvaldusesse saada mitu isikut ja nad omavahel kohaliku omavalitsuse määratud tähtjaks kokku ei lepi, otsustab maa kasutusvaldusesse andmise maavanem vallavolikogu ettepanekul. Vallavolikogul on õigus eelistada taotlejat, kelle põllumajanduslik tootmine on jätkusuutlik ja kes tegelikult kasutab sama maatükki õiguslikul alusel või kelle maaomandiga taotletav maatükk piirneb, või füüsilisest isikust ettevõtjat. Kui maavanem ei nõustu vallavolikogu ettepanekuga või leiab, et kohaliku omavalitsuse otsus ei ole õiguspärane, saadab ta ettepaneku volikogule tagasi uueks arutamiseks.

Kolleegium on käsitlenud vaidlusalust lauset, mille kohaselt vallavolikogul on õigus eelistada taotlejat, kelle põllumajanduslik tootmine on jätkusuutlik ja kes tegelikult kasutab sama maatükki õiguslikul alusel või kelle maaomandiga taotletav maatükk piirneb, või füüsilisest isikust ettevõtjat. Kohus mõönab, et lause ei pruugi normitehniliselt olla üheselt arusaadav. Kolleegium lisab, et MRS § 23³ lg 6 neljandal lausel on alates 28.03.2009 teistsugune sõnastus. Uue sõnastuse kohaselt on vallavolikogul õigus eelistada taotlejat, kes tegelikult kasutab sama maatükki õiguslikul alusel või kelle maaomandiga taotletav maatükk piirneb, või füüsilisest isikust ettevõtjat.

Kolleegium alustab sätte analüüsi, märkides ära lingvistilise tõlgendamise. Kolleegiumi arvates võib mõlema redaktsiooni grammatilisest tõlgendusest järeldada, et nimetatud lauses on füüsilisest isikust ettevõtjat eristatud sama lause kahest esimesest eelistustingimusest. Seega tuleks keelelisest tõlgendusest lähtudes nõustuda seisukohaga, mille kohaselt ei tulenenud MRS § 23³ lg-st 6, et kaks esimesena nimetatud eelistamise tingimust (jätkusuutlik maa senine kasutaja või piirinaaber) kohalduks selle sätte kohaselt füüsilisest isikust ettevõtja suhtes.

Järgnevalt kolleegium märgib, et peab vajalikuks tõlgendada MRS § 23³ lg-t 6 lähtuvalt selle sätte ja hilisema muudatuse kujunemisloost, samuti süstemaatiliselt koosmõjus MRS §-ga 23³

tervikuna, eeskätt selle paragrahvi lõigetega 1¹, 2, 4 ja 5 ning teleoloogiliselt, arvestades maareformi eesmärgiga.¹³³ Nähtub, et kolleegium kasutab süstemaatilis-loogilist, ajaloolist ja objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist.

Kolleegium selgitab, et kuni 28. märtsini 2009 kehtinud MRS § 23³ lg 6 sõnastus tulenes 1. jaanuaril 2003 jõustunud maareformi seaduse muutmise seadusest.¹³⁴ Selle seaduse menetlemise ajal tegi eelnõu lugemise käigus Riigikogu 9. koosseisus maaelukomisjoni erakorralisel istungil 27. augustil 2002 Ignar Fjuk ettepaneku muuta MRS § 23³ lg 6 vaidlusaluse lause sõnastust järgmiselt: "Vallavolikogu eelistab taotlejat, kelle põllumajanduslik tootmine on jätkusuutlikum. Võrdsete parameetrite korral eelistatakse füüsilisest isikust ettevõtjat." Eelnõu algataja seda ettepanekut ei toetanud ja juhtivkomisjon jättis ettepanekuga arvestamata, küll aga toetati eelnõu selles staadiumis Riigikogu maaelukomisjoni ettepanekut sõnastada säte järgmiselt: "Vallavolikogul on õigus eelistada taotlejat, kelle põllumajanduslik tootmine on jätkusuutlikum või kes tegelikult kasutab sama maatükki õiguslikul alusel, või füüsilisest isikust ettevõtjat, kelle maaomandiga taotletav maatükk piirneb." Sätte sõnastust pidas juhtivkomisjon vajalikuks siiski edaspidi täpsustada. Eelnõu teise lugemise jätkamisel seisuga 24. september 2002 ei leidnud omakorda toetust Urmas Lahe muudatusettepanek järgmises sõnastuses: "Vallavolikogul on õigus eelistada taotlejat, kelle omandis on kõige vähem põllumajandusmaad ning kelle põllumajanduslik tootmine on jätkusuutlikum."¹³⁵

Kui Riigikogus arutati maareformi käigus kasutusvaldusse antud maa omandamise seadust¹³⁶ ja sellega maareformi seadusesse tehtavaid muudatusi, tegi Riigikogu keskkonnakomisjoni istungil 13. jaanuaril 2009 Riigikogu maaelukomisjon ettepaneku jätta MRS § 23³ lg 6 vaidlusalusest lausest välja sõnad "kelle põllumajanduslik tootmine on jätkusuutlik ja", põhjendades seda vajadusega vältida olukorda, kus vallavolikogu hakkab häälteenamusega otsustama, kelle põllumajanduslik tootmine on jätkusuutlikum. Juhtivkomisjoni liikmed toetasid muudatusettepanekut ühehäälselt.

MRS § 23³ lg 1 kohaselt selgitab vallavalitsus vaba põllumajandusmaa pindala ja piiritleb kasutusvaldusesse antavad maatükid, arvestades maa efektiivse kasutamise, planeeringu ja

¹³³ RKHKo 3-3-1-39-10, p 24-28.

¹³⁴ Maareformi seaduse muutmise seadus. – RT I 2002, 100, 586.

¹³⁵ RKHKo 3-3-1-39-10, p 29.

¹³⁶ Maareformi käigus kasutusvaldusesse antud maa omandamise seadus. – RT I 2009, 18, 107 ... RT I, 14.01.2014, 1.

maakorralduse nõudeid. MRS § 23³ lg 1¹ järgi antakse vaba põllumajandusmaa kasutusvaldusesse Eesti kodanikule või Eesti eraõiguslikule juriidilisele isikule, kes vastab sama paragrahvi teises lõikes sätestatud nõuetele. MRS § 23³ lg 2 järgi võib vaba põllumajandusmaa kasutusvaldusse saamiseks esitada avalduse füüsilisest isikust ettevõtja, kes peab olema kantud äriregistrisse ja kes tegeleb põllumajandusliku tootmisega maa asukohajärgse kohaliku omavalitsuse või naaberomavalitsuse territooriumil ja kelle maaomand piirneb kasutusvaldusse antava maaga. Samuti võib avalduse teha Eesti juriidiline isik, kelle põhiliseks tegevusalaks on põllumajanduslik tootmine maa asukohajärgse omavalitsuse territooriumil. Säte täpsustab põllumajandusliku tootmisega tegeleja mõistet.

MRS § 23³ lg 4 järgi koostab vallavalitsus põllumajandusmaa kasutusvaldusesse taotlejate nimekirja. Sama paragrahvi lõike 5 kohaselt on vallavolikogul õigus nõuda taotlejalt põllumajandusliku tootmisega tegelemist tõendavaid dokumente. Nimekirja ei kanta isikuid, kes ei vasta maareformi seaduses sätestatud tingimustele.

MRS § 2 järgi on maareformi eesmärk kujundada riiklikul maaomandil rajanevad suhted ümber peamiselt maa eraomandil põhinevateks suheteks, lähtudes endiste omanike õiguste järjepidevusest ja praeguste maakasutajate seadusega kaitstud huvidest, ning luua eeldused maa efektiivsemaks kasutamiseks.

Eespool esitatud allikate analüüsist tulenevalt teeb halduskolleegium järgmised järeldused: MRS § 23³ lg-s 6 sätestatud eelistuskriteeriumid on esitatud alternatiivselt ja need on võrdse kaaluga, kusjuures füüsilisest isikust ettevõtja ei pea selle sätte kohaselt olema jätkusuutlik ega maa kasutaja või piirinaaber.

Küll aga tuleneb MRS § 23³ lg-test 1, 4 ja 5, et Eesti kodanikust füüsilisest isikust ettevõtjal ja Eesti eraõiguslikul juriidilisel isikul on mõlemal samamoodi võimalik teha avaldus vaba põllumajandusmaa kasutusvaldusesse taotlejate nimekirja saamiseks ja seaduses sätestatud nõuetele vastamise korral käsitletakse neid mõlemaid seaduse mõttes taotlejatena.

Füüsilisest isikust ettevõtja kantakse taotlejate nimekirja siis, kui ta on kantud äriregistrisse ja kui ta tegeleb põllumajandusliku tootmisega maa asukohajärgse omavalitsuse või naaberomavalitsuse territooriumil. Juriidilisel isikul peab seevastu MRS § 23³ lg 2 kohaselt põllumajanduslik tootmine olema põhiliseks tegevusalaks ja ta peab seda tegema kindlasti maa asukohajärgse omavalitsuse territooriumil. Lisaks peab füüsilisest isikust ettevõtja puhul

tema omand MRS § 23³ lg 2 kohaselt piirnema kasutusvaldusesse antud maaga. Seega peab ta tulenevalt MRS § 23³ lg-st 2 ikkagi vastama MRS § 23³ lg-s 6 ka juriidilisele isikule alternatiivselt esitatud nõudele, mille kohaselt taotleja maaomand peab piirnema kasutusvaldusse antava maaga.

Niisiis peab füüsilisest isikust ettevõtja olema sama omavalitsuse üksusel või naaberomavalitsuse territooriumil põllumajandusliku tootmisega tegelev piirinaaber. Samas, kui juriidiline isik peab olema asukohajärgse kohaliku omavalitsuse territooriumil põhilise tegevusalana põllumajandusliku tootmisega tegelev, kas jätkusuutlik maa tegelik õiguslikul alusel kasutaja või piirinaaber.

Kindlasti ei saa kolleegiumi arvates eeltoodust aga järeldada, nagu tuleks füüsilisest isikust ettevõtjat eelistada ainuüksi sellepärast, et tegemist on füüsilisest isikust ettevõtjaga. Seda ei saa tuletada ei seadusandja tahtest, mille kohaselt kõik vastavasisulised ettepanekud tagasi lükati, ega süstemaatilise ja teleoloogilise tõlgendusest ning see ei oleks loogiline juba seetõttu, et tingimustele võib vastata enam kui üks füüsilisest isikust ettevõtja ja nii peab vallavolikogu ikkagi mingite lisakriteeriumide alusel otsuse tegema.¹³⁷

Riigikohus on maareformi seaduse sätete tõlgendamisel kasutanud kõiki klassikalisi tõlgendusmeetodeid. Riigikohus on analüüsi tulemusena lahti seletanud, milliseid eelistuskriteeriume tuleks vallavolikogul kohaldada juhul, kui sama põllumajandusmaa kasutusvaldusesse taotlejaid on mitu. Samuti selgitanud, et ühte taotlejat ei tohi eelistada teisele. Siiski ei saa öelda, et kohus on kõiki klassikalisi tõlgendusmeetodeid ammendavalt kasutanud. Kohus on õigusliku olukorra selgitamiseks valinud asjakohased tõlgendusmeetodid, kuid on korrektselt rakendanud lingvistilist, ajaloolist ja süstemaatilist loogilist tõlgendamist. Kesisemalt on kasutanud objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist. Esimese kolme tõlgendusmeetodi puhul on kohus selgitanud, kuidas meetod täpselt normi mõtte avab, kuid objektiiv-teleoloogilisele tõlgendamisele on vaid viidatud. Objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise kasutamisel on märgitud ära MRS § 2, mis reguleerib maareformi eesmärki. Samas ei ole selgitatud, kuidas see eesmärk aitab tõlgendatava normi mõtet avada. Seega ei ole Riigikohus kõiki klassikalisi õiguse tõlgendusmeetodeid adekvaatselt kasutanud.

¹³⁷ RKHKo 3-3-1-39-10, p 30-36.

Kokkuvõte

Õiguse tõlgendamine on tegevus, mille abil tõlgendaja muudab tema jaoks probleeme tekitava õigusnormi teksti arusaadavaks. Õiguse tõlgendamiseks on erinevaid tõlgendusmeetodite käsitlusi. Käesolevas töös on keskendunud klassikalistele õiguse tõlgendusmeetoditele, mille kataloog pärineb Friedrich Carl von Savignylt. Klassikalised tõlgendusmeetodid on lingvistiline, süstemaatilis-loogiline, ajalooline ja objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine.

Nimetatud klassikalisi õiguse tõlgendusmeetodeid on oma kohtulahendites kasutanud ka Eesti Vabariigi Riigikohus. Magistritöös on käsitletud Riigikohtu kriminaalkolleegiumi, tsiviilkolleegiumi, halduskolleegiumi, põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi ja üldkogu lahendeid ajavahemikul 2010 – 2013. Analüüsi eesmärgiks oli leida vastus järgnevatele küsimusele. Esiteks, milliseid klassikalisi õiguse tõlgendusmeetodeid on Riigikohus oma praktikas kasutanud. Teiseks, kas Riigikohus on õiguse tõlgendamiseks valinud asjakohase klassikalise õiguse tõlgendusmeetodi ning kas on kasutanud seda adekvaatselt.

Magistritööst ilmneb, et Riigikohus on oma praktikas kasutanud kõiki klassikalisi tõlgendusmeetodeid. Lingvistilist tõlgendamist on Riigikohus kasutanud kahes analüüsitud kaasuses. Mõlema kaasuse puhul selgub, et kohus ei ole valinud asjakohaseid klassikalisi õiguse tõlgendusmeetodeid ning ei ole neid ka adekvaatselt kasutanud. Asjakohane võis olla alustada käsitlust lingvistilise tõlgendamise kasutamise, kuid edasine analüüs on jäänud poolikuks. Riigikohus märgib, et lingvistiline tõlgendamine ei vii õige tulemuseni, kuid ei põhjenda, milline tõlgendusmeetod seda teeks. Kohus oleks pidanud kasutama teisi klassikalisi õiguse tõlgendusmeetodeid, et õigusnormi olemust selgitada.

Süstemaatilis-loogilist tõlgendamist on Riigikohus kasutanud kolmes käsitletud kaasuses. Analüüsitud kaasustes on Riigikohus valinud asjakohase klassikalise tõlgendusmeetodi, kuid adekvaatselt on meetodit kasutatud vaid ühes kohtulahendis. Esimeses käsitletud kaasuses ilmneb viga selles, et kohus ei selgita, kuidas tõlgendusmeetod aitab kohtul sätte tegelikku tähendust leida. Vastupidiselt esimesele kaasusele on teises meetodi kasutamist põhjendatud ning ei ilmnud vajadust kasutada teisi tõlgendusmeetodeid. Kolmandas analüüsitud kohtulahendis esineb puudus selles, et kohtupoolne tõlgendustegevus ei ole lahendist nähtav. Kohtupoolsed põhjendused on peaaegu olematud.

Ajaloolise tõlgendamise kasutamine nähtub kolmest kohtulahendist. Riigikohus on kõigil kolmel juhul valinud asjakohase tõlgendusmeetodi ning kasutanud seda adekvaatselt. Esimese kahe kaasuse puhul on Riigikohus kasutanud seadusandja tahte väljaselgitamiseks seaduse sätteid ning see on olnud piisav. Kolmandal juhul on tuginetud seaduse seletuskirjale. Riigikohus on tuginenud asjakohastele allikatele, et seadusandja tahet kindlaks teha.

Objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist on Riigikohus kasutanud kolmes analüüsitud kohtulahendis. Kõikides käsitletud kaasustes on Riigikohus tõlgendusmeetodi kasutamisel teinud vigu. Esimeses analüüsitud kohtulahendis on objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist kasutatud adekvaatselt, kuid Riigikohus oleks pidanud kasutama ka teisi tõlgendusmeetodeid. Teises kaasuses on valitud asjakohane tõlgendusmeetod, kuid seda ei ole ammendavalt kasutatud. Kolmandast analüüsitud kohtulahendist ilmneb, et kuigi valitud tõlgendusmeetod ei ole asjakohatu, siis ei ole meetodit korrektselt rakendatud. Samuti jääb arusaamatuks, miks just selle tõlgendusmeetodi kasutamine antud juhul vajalik oli.

Riigikohtu kohtupraktikast nähtub, et kohus on erinevaid klassikalisi õiguse tõlgendusmeetodeid ka koos kasutanud. Esiteks on käesolevas töös analüüsitud, kuidas Riigikohus on kasutanud koos lingvistilist ja süstemaatilist-loogilist tõlgendamist. Kahe esimese analüüsitud kohtulahendi puhul on Riigikohus valinud kasutamiseks asjakohased tõlgendusmeetodid ning on kasutanud neid adekvaatselt. Kolmandal juhul on samuti valitud asjakohased tõlgendusmeetodid, kuid adekvaatselt on kasutatatud vaid süstemaatilist-loogilist tõlgendamist. Lingvistilise tõlgendamise kasutamist ei ole piisaval määral selgitatud.

Käesolevas töös on analüüsitud kahte kohtulahendit, kus Riigikohus on koos kasutanud lingvistilist ja objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist. Esimeses analüüsitud kohtulahendis on kohus valinud asjakohased tõlgendusmeetodid, kuid ei ole neid korrektselt kasutanud. Kohus on tõlgendusmeetoditele pigem viidanud ning ei ole neid tegelikult sätte mõtte avamiseks rakendanud. Teise kaasuse puhul esineb aga vastupidine olukord. Kohtupoolne tõlgendustegevus on olnud adekvaatne.

Riigikohus on koos kasutanud ka süstemaatilist-loogilist ja ajaloolist tõlgendamist. Käesolevas töös on käsitletud ühte kaasust, kust tõlgendusmeetodite kasutamine nähtub. Riigikohus on õigusliku analüüsi läbiviimiseks valinud asjakohased tõlgendusmeetodid, kuid ei ole adekvaatselt kasutanud mõlemat meetodit. Puuduvad piisavad põhjendused, et mõista, kuidas on analüüsi teostamist aidanud läbi viia süstemaatilist-loogilise tõlgendamise kasutamine.

Ajaloolist tõlgendamist on Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium kasutanud korrektselt.

Käsitletud on kahte kaasust, kus Riigikohus on koos kasutanud lingvistilist, süstemaatiliskoogilist ja ajaloolist tõlgendamist. Esimese kaasuse puhul ilmneb vigu nii tõlgendusmeetodite valikul kui ka nende kasutamisel. Kohus oleks täieliku analüüsi läbiviimiseks võinud kasutada ka objektiiv-teleoloogilist tõlgendamist. Samuti ei ole kohus selgitanud, kuidas on tõlgendusmeetodeid täpselt rakendatud. Riigikohtu tõlgendamistegevus on jäänud pealiskaudseks. Teises käsitletud kohtulahendis on kohus aga kasutanud vajalikke tõlgendusmeetodeid adekvaatselt ja ammendavalt.

Viimases alapeatükis on analüüsitud kahte kohtulahendit, kus Riigikohus on koos kasutanud kõiki klassikalisi tõlgendusmeetodeid: lingvistilist, süstemaatiliskoogilist, ajaloolist ja objektiiv-teleoloogilist. Esimeses lahendis on kohus kasutanud kõiki asjakohaseid tõlgendusmeetodeid adekvaatselt ning selgitanud igal korral, kuidas tõlgendusmeetod aitab Riigikohtul sätte tegelikku olemust selgitada. Ka teise kaasuse puhul on kohus tõlgendusmeetodite valiku teinud korrektselt, kuid esineb puudusi objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise kasutamisel. Lingvistilise, süstemaatiliskoogilise ja ajaloolise tõlgendamise puhul on Riigikohus selgitanud, kuidas meetod aitab normi mõtte avada, kuid objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise puhul seda tehtud ei ole.

Käesolevast magistritööst nähtub, et Riigikohus on kasutanud kõiki klassikalisi tõlgendusmeetodeid oma praktikas, kuid mitte alati ei ole valitud asjakohane meetod ning seda adekvaatselt kasutatud. Ka Riigikohus teeb tõlgendusmeetodite kohaldamisel vigu. Siiski aitab sageli mõni klassikaline õiguse tõlgendusmeetod kohtul sätte tegeliku olemuseni jõuda. Õiguse tõlgendamisel on oluline roll kohtupraktika kujundamisel, kuid see ei tähenda, et seda alati õigesti tehakse.

The use of classical methods of law interpretation in the Supreme Court of Estonia

Summary

The theme of the master's thesis was chosen due to the importance of law interpretation in the implementation of law. Also due to the fact that the author of this thesis has written about a classical law interpretation method before. With interpretation the interpreter makes the text of some certain law provision more understandable to him- or herself. There are different approaches to the interpretation of law. The focus of this thesis is the catalogue of classical law interpretation methods which originates from Friedrich Carl von Savigny. Classical methods of law interpretation are divided into linguistic, systematic-logical, historical and objective-teleological interpretation.

The aim of the thesis is to find out how the Supreme Court of Estonia has used classical methods of law interpretation in its rulings. The following questions were raised in the thesis:

- 1) Which classical methods of law interpretation has the Supreme Court used in its rulings?
- 2) Has the Supreme Court chosen an appropriate classical method of law interpretation and has the Supreme Court used the method adequately?

The author of this thesis has analyzed the rulings of the Supreme Court's criminal chamber, civil chamber, administrative law chamber, constitutional review chamber and the Supreme Court *en banc*.

The thesis reveals that the Supreme Court has used all the classical law interpretation methods in its rulings. The Supreme Court of Estonia has used linguistic interpretation in two of the analyzed rulings. In both cases the Supreme Court has not chosen appropriate classical law interpretation methods and has not used them adequately. It may have been appropriate to start the analysis by using linguistic interpretation but the analysis as a whole is incomplete. The Supreme Court has noted that linguistic interpretation does not lead to the correct results but has not elaborated which interpretation method would do that. The Supreme Court should have used other classical methods of law interpretation to explain the nature of the provision.

The Supreme Court has used systematic-logical interpretation in three rulings. In all cases the Supreme Court has chosen an appropriate interpretation method but has used it adequately in

only one of the cases. In the first ruling the mistake lies in the fact that the Supreme Court has not explained how the interpretation method helps to find the true meaning of the law provision. In contrast to the first case, in the second ruling the Supreme Court has justified how it has used systematic-logical interpretation. Also, it appears that there was no need to use other classical interpretation methods. In the third ruling the shortage was caused by the fact that the Supreme Court's use of the method was not visible. The arguments were nearly non-existent.

The use of historical interpretation can be seen in three rulings. The Supreme Court has chosen an appropriate law interpretation method and has used the method adequately in all cases. In two of the rulings the Supreme Court has used act provisions to find out the will of the legislator. In the third ruling the Supreme Court has relied on the explanatory memorandum of the act. The Supreme Court has used appropriate sources to determine the will of the legislator.

Objective-teleological interpretation has also been used in three rulings. Mistakes have been made in all of them. In the first ruling the interpretation method has been used adequately but the Supreme Court should have also used other classical law interpretation methods. In the second ruling an appropriate interpretation method has been chosen but it has not been used exhaustively. In the third case the use of the interpretation method has been appropriate but the method has not been implemented correctly. Also it remains unclear why the Supreme Court has found it necessary to use objective-teleological interpretation.

The Supreme Court of Estonia has also used different classical methods of law interpretation in combination. Firstly, the author of this thesis analyzed how the Supreme Court has used linguistic and systematic-logical interpretation in combination. In the first two cases the Supreme Court has chosen appropriate interpretation methods and has used them adequately. In the third ruling an appropriate method has been chosen but only systematic-logical interpretation has been used correctly. The use of linguistic interpretation has not been sufficiently explained.

Two rulings have been analyzed where the Supreme Court has used linguistic and objective-teleological interpretation together. In the first ruling an appropriate interpretation method has been chosen, but the Supreme Court has not used it correctly. The Supreme Court has rather pointed to the interpretation method and has not actually implemented it to find out the nature

of the provision. In the other ruling the Supreme Court has used an appropriate interpretation method adequately.

The Supreme Court has used systematic-logical and historical interpretation in combination. The author of this thesis has analyzed one case where the Supreme Court has used appropriate interpretation methods to conduct the analysis but has not used both methods correctly. There is no adequate reasoning to understand how the use of systematic-logical interpretation has helped the analysis. Historical interpretation has been used adequately.

The Supreme Court has also used linguistic, systematic-logical and historical interpretation in combination. In the first ruling mistakes have been made when choosing appropriate law interpretation methods and when using them. It appears that the Supreme Court could have also used objective-teleological interpretation. It also seems that the Supreme Court has not explained how it exactly implemented classical law interpretation methods. The Supreme Court has used the methods superficially. In the second ruling the Supreme Court has used appropriate interpretation methods correctly.

The Supreme Court of Estonia has used all the classical law interpretation methods in combination. The Supreme Court has used linguistic, systematic-logical, historical and objective-teleological interpretation. In the first ruling all the methods have been appropriate and have been used adequately. The Supreme Court has explained how each method helps to determine the true meaning of the law provision. In the second ruling the Supreme Court has also chosen appropriate interpretation methods but has not used all the methods correctly. The Supreme Court has used linguistic, systematic-logical and historical interpretation adequately and has explained how the methods reveal the meaning of the provision. The Supreme Court has not done that with objective-teleological interpretation.

The Supreme Court of Estonia has used all the classical methods of law interpretation in its rulings but not always has the appropriate interpretation method been chosen and adequately used. The Supreme Court also makes mistakes when implementing interpretation methods. Still often a classical method of law interpretation helps to reveal the true meaning of a law provision. Interpreting the law has an important role in shaping the law. That does not mean that it is always done correctly.

Kasutatud kirjandus

1. Aarnio, A. Õiguse tõlgendamise teooria. Tallinn: Juura, 1996.
2. Alexy, R. (tõlkinud Ernits, M., Vinkel, P.). Põhiõigused Eesti põhiseaduses. – Juridica, 2001, eriväljaanne.
3. Criminal Law Convention on Corruption. ETS No. 173. Arvutivõrgus: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/173.htm>, 30.04.2014.
4. Ernits, M. Tõlgendamisest Riigikohtu praktikas. – Juridica, 2010, nr 9.
5. Isikuandmete kaitse seaduse eelnõu seletuskiri. 1026 SE I. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou2&op=ems2&eid=1026&assembly=10&u=20140312150555>, 30.04.2014.
6. Karistusseadustiku, väärteomenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku, karistusregistri seaduse, kriminaalhooldusseaduse ja vangistusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 562 SE III. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=758074&u=20140313151857>, 29.04.2014.
7. Linntam, M. Õigluse idee kui argument Eesti Vabariigi Riigikohtus ja Euroopa kohtus. – Juridica, 2002, nr 1.
8. Luts, M. Friedrich Carl von Savigny meetodi- ja süsteemiõpetus. Tartu: Fonter iuris, 1994.
9. Luts, M. Lünga vastu tõlgendamise või analoogiaga? – Juridica, 1996, nr 7.
10. Luts, M. Õigusnormide tõlgendamise meetoditest ja teooriatest. – Juridica, 1998, nr 3.
11. MacCormick, N., Summers, R. S. (ed) Interpreting statutes: a comparative study. Aldershot (etc): Dartmouth; Vermont: Ashgate, 1998.
12. Markusson, P. Seaduse seletamine. Auhinnatöö. Tartu, 1929.
13. Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja – vabaduste kaitse. Tallinn: Juura, 2004.
14. Maruste, R. Põhiseadus ja selle järelevalve. Tallinn: Juura, 1997.
15. Maruste, R. Põhiseaduse tõlgendamise meetodid. – Juridica, 1996, nr 2.
16. Narits, R. Õigusteaduse metodoloogia I. Tallinn: Juura, 1997.
17. Narits, R. Tõlgendamine: teadus või seadus? – Juridica, 1994, nr 9.
18. Narits, R. Õiguse entsüklopeedia. Tallinn: Juura, 2004.
19. Narkootiliste ja psühhotropsete ainete ning nende lähteainete seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 886 SE. Arvutivõrgus:

<http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=9151f10e-9af7-80b7-13b3-f3e8faddcdb0&>, 30.04.2014.

20. Oja, A. Seaduse seletamine. Auhinnatöö. Tartu, 1929.
21. Peczenik, A. On law and Reason, volume 8. Dordrecht/Boston/London: Kluwer academic publishers, 1989.
22. Rõss, E. Objektiiv-teleoloogiline tõlgendamine ja selle rakendamine Eesti Riigikohtu praktikas. Tartu, 2012.
23. Rückert, J. Friedrich Carl von Savigny, the Legal Method, and the Modernity of Law. – *Juridica international*, 2006, nr 11.
24. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja asjaõigusseaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. 657 SE III. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=886994&u=20140310152404>, 30.04.2014.

Kasutatud normatiivaktid

1. Asjaõigusseadus. – RT I 1993, 39, 590 ... RT I, 13.03.2014, 3.
2. Eesti Vabariigi Põhiseadus. – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 1.
3. Halduskohtumenetluse seadustik. – RT I, 23.02.2011, 3 ... RT I, 23.12.2013, 2.
4. Haldusmenetluse seadus. – RT I 2001, 58, 354 ... RT I, 23.02.2011, 3.
5. Isikuandmete kaitse seadus. – RT I 2007, 24, 127.
6. Isikuandmete kaitse seadus. – RT I 2007, 24, 127 ... RT I, 30.12.2010, 2.
7. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 26.02.2014, 1.
8. Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. – RT I 1993, 37, 558 ... RT I, 22.11.2013, 1.
9. Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadus. – RT I 2002, 36, 220 ... RT I, 01.11.2012, 1.
10. Korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsioon. – RT II 2001, 28, 140.
11. Korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsiooni ratifitseerimise seadus. – RT II 2001, 28, 140.
12. Korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise konventsiooni ratifitseerimise seaduse § 3 kehtetuks tunnistamise seadus. – RT II 2006, 1, 1.
13. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 26.02.2014, 1.
14. Maareformi käigus kasutusvaldusesse antud maa omandamise seadus. – RT I 2009, 18, 107 ... RT I, 14.01.2014, 1.
15. Maareformi seadus. – RT 1991, 34, 426 ... RT I, 14.01.2014, 1.
16. Maareformi seaduse muutmise seadus. – RT I 2002, 100, 586.
17. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus. – RT I 1997, 52, 834 ... RT I, 17.04.2013, 2.
18. Planeerimisseadus. – RT I 2002, 99, 579 ... RT I, 13.03.2014, 3.
19. Perekonnaseadus. – RT I 2009, 60, 395 ... RT I, 27.06.2012, 4.
20. Prokuratuuriseadus. – RT I 1998, 41, 625 ... RT I, 21.12.2012, 1.
21. Riigivastutuse seadus. – RT I 2001, 47, 260 ... RT I, 13.09.2011, 9.
22. Riigi õigusabi seadus. – RT I 2004, 56, 403 ... RT I, 18.04.2013, 2.
23. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 13.03.2014, 3.
24. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja asjaõigusseaduse muutmise seadus. – RT I 2010, 26, 128.
25. Täitemenetluse seadustik. – RT I 2005, 27, 198 ... RT I, 13.03.2014, 3.

26. Tööturuteenuste ja –toetuste seadus. – RT 2005, 54, 430 ... RT I, 24.04.2014, 1.
27. Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 29.11.2013, 1.
28. ÜRO 1961. aasta narkootiliste ainete ühtne konventsioon. – RT II 1996, 19, 84.
29. ÜRO 1971. aasta psühhotroopsete ainete konventsioon. – RT II 1996, 19, 84.

Kasutatud kohtupraktika

1. RKKKo 3-1-1-68-06.
2. RKKKo 3-1-1-79-10.
3. RKKKm 3-1-1-1-12.
4. RKKKm 3-1-1-9-12.
5. RKKKo 3-1-1-23-12.
6. RKKKo 3-1-1-38-12.
7. RKKKo 3-1-1-29-12.
8. RKKKm 3-1-1-18-13.
9. RKKKo 3-1-1-50-13.
10. RKKKm 3-1-1-67-13.
11. RKKKo 3-1-1-98-13.
12. RKÜKm 3-1-2-3-12.
13. RKTCo 3-2-1-60-11.
14. RKTCo 3-2-1-75-11.
15. RKTCo 3-2-1-78-11.
16. RKTCo 3-2-1-119-13.
17. RKHKo 3-3-1-39-10.
18. RKHKo 3-3-1-3-12.
19. RKHKm 3-3-1-69-12.
20. RKHKm 3-3-1-50-13.
21. RKHKm 3-3-1-51-13.
22. RKÜKo 3-3-1-51-13.
23. RKPJKo 3-4-1-5-05.
24. RKPJKo 3-4-1-19-10.
25. RKPJKo 3-4-1-45-13.
26. RKPJKo 3-4-1-59-13.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Eini Rõss,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Klassikaliste õiguse tõlgendusmeetodite kasutamisest Eesti Vabariigi Riigikohtu praktikas,

mille juhendaja on Raul Narits,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **05.05.2014**